

**СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА
УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ПИРОТА
И ОПШТИНА БАБУШНИЦА,
ДИМИТРОВГРАД И БЕЛА
ПАЛАНКА**

- нацрт -

Септембар 2023. године

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелник

Мр Владан Васић

Савет за развој урбаног подручја

Мр Владан Васић, Градоначелник града Пирота, члан Савета
Милош Цолић, заменик Градоначелника града Пирота, заменик члана
Ивана Стојчић, Председник општине Бабушница, члан Савета
Крситина Јовановић, заменик Председника општине Бабушница, заменик члана
Горан Миљковић, Председник општине Бела Паланка, члан Савета
Мирослав Маринковић, заменик Председника општине Бела Паланка, заменик члана
Владица Димитров, Председник општине Димитровград, члан Савета
Зоран Геров, заменик Председника општине Димитровград, члан Савета, заменик члана
Драгана Стојановић, директорка, Регионална развојна агенција “Југ”
Татјана Панић Живковић, менаџерка сектора за инфраструктуру и одрживи развој, Регионална развојна агенција “Југ”, заменик члана

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја

Бојан Пешић, начелник одељења за урбанизам, стамбено-комуналне послове, грађевинарство и инспекцијске послове, Град Пирот
Милош Цолић, заменик градоначелника града Пирота, Град Пирот
Славиша Тошић, просторни планер, ЈП за планирање и уређивање грађевинског земљишта Пирот
Наталија Дедић, ЈП за планирање и уређивање грађевинског земљишта Пирот
Сава Костић, начелник Одељења за ванпривреду, Град Пирот
Марија Ђошић, руководилац Канцеларије за ЛЕР, Град Пирот
Драган Живковић, већник за инфраструктуру и заштиту животне средине, Општина Бела Паланка
Марија Анђелковић, већник за средње и високо образовање, омладину, спорт и националне мањине, Општина Бела Паланка
Вања Пенић, саветник на пословима заштите животне средине, Општина Бела Паланка
Мирјана Минић, аналитичар за промоцију туристичке понуде, Туристичка организација Бела Паланка
Милан Искренов, помоћник председнице општине Бабушница, Општина Бабушница
Владан Савић, начелник Одељења за привреду, локални економски развој и јавне набавке, Општина Бабушница
Драган Манчев, већник, Општина Димитровград
Саша Манчев, Канцеларија за ЛЕР, Општина Димитровград
Драгана Стојановић, директорка, Регионална развојна агенција “Југ”
Татјана Панић Живковић, менаџерка сектора за инфраструктуру и одрживи развој, Регионална развојна агенција “Југ”

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС

Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус

Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус

Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Милена Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Садржај

1	УВОД.....	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ.....	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА.....	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА.....	5
2.3	ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ.....	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ.....	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ.....	12
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ.....	14
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА.....	19
5.1	ДРУШТВО.....	19
5.1.1	Демографија.....	19
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита.....	20
5.1.3	Становање.....	21
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда.....	22
5.2	ЕКОНОМИЈА.....	24
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада.....	24
5.2.2	Привреда и пословно окружење.....	25
5.2.3	Туризам и култура.....	26
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ.....	27
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града.....	27
5.3.2	Урбано подручје.....	28
5.3.3	Природно окружење.....	31
5.3.4	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена.....	33
5.3.5	Примарна комунална инфраструктура.....	36
5.3.6	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај.....	37
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ.....	39
5.4.1	Пристап управљању.....	39
5.4.2	Извори финансирања.....	42
5.4.3	Транспарентност и информисање.....	43
6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ.....	44
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА.....	44

6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ.....	45
6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА.....	47
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ.....	48
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ.....	50
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ.....	52
7.1	ВИЗИЈА.....	52
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ.....	52
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ.....	61
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА.....	61
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ.....	63
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА.....	65
8.3.1	Идентитет урбаног подручја.....	65
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност.....	65
8.3.3	Иновативна и паметна економија.....	65
8.3.4	Друштвено благостање.....	65
8.3.5	Управљање урбаним/територијалним развојем.....	65
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ.....	66
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА.....	68
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА.....	74
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА.....	82
12	ИЗВОРИ.....	85
13	АНЕКСИ.....	88
	АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА.....	89
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА.....	103
	АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ.....	106
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА.....	107

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју јачањем управљања урбаним и територијалним развојем, подршком економском расту и унапређењем социјалне кохезије у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклањању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправа кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и формулацију стратегија, г) припрему за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије.

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје Града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Пожега и Прибој.

Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;
- дефинисање стратешког оквира за пројекте урбаног развоја;

- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања локалних актера; подстицање мешања (енг: *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;
- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „*опис интeгралног приступа за решавање кључних развојних питања и интеграција*“². У ствари, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљање (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у јавној управи, усклађивањем приоритета и временских

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике³.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁴.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији:

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.
- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.

³ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја),

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁴ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује "нијансираније" разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејкхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.
- Формулисању решења: Црпећи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде стратегије касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегије ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- **Подршка путем ресурса:** Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- **Технологија и иновације:** Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије “паметних градова” омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- **Партиципација заједнице:** Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва (над процесом и одлукама) и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- **Доношење одлука засновано на подацима:** Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.
- **Развијање капацитета и сарадња:** Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејкхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени

различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема, ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обогаћује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинарну сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;
- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

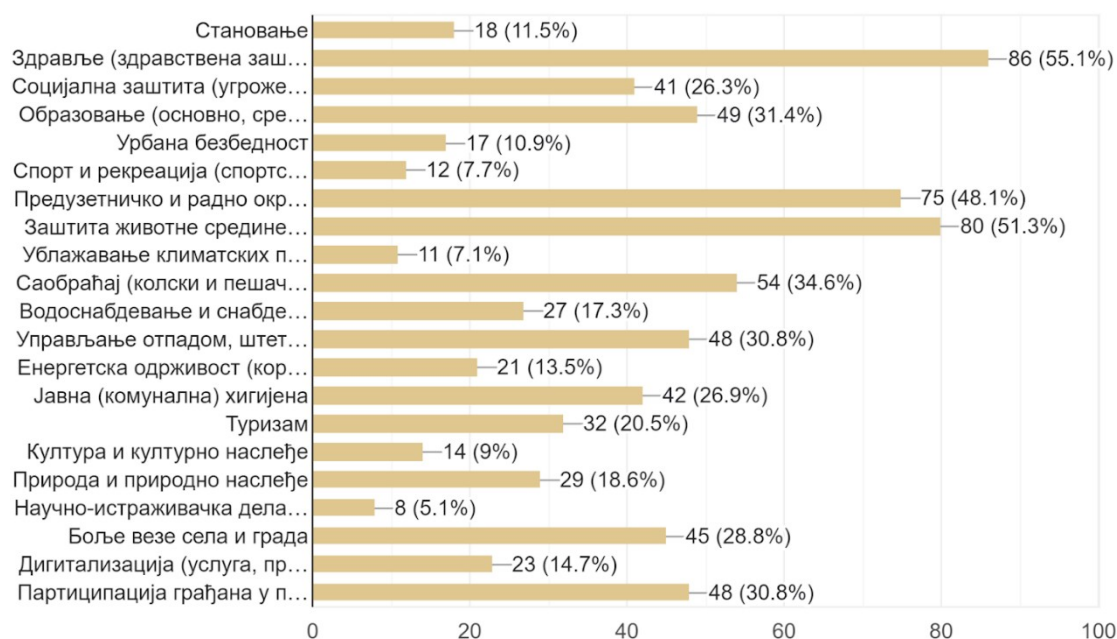
Формулисање Стратегије је спроведено у складу са Законом о родној равноправности ("Службени гласник РС", бр. 52/2021) кроз примену принципа родне перспективе у планирању и доношењу јавних политика у областима планирања, саобраћаја и инфраструктуре (члан 40. Закона). Интеграција родне перспективе у процес израде Стратегија је подржана партиципативним приступом и комуникацијом као инструментима за репрезентацију

јавних простора, квалитет урбаног окружења, изложеност еколошким ризицима и климатским ризицима, примарна инфраструктура, инфраструктура за мобилност и интернетску повезаност, урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкеирање грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима (Прилог 1).

Прилог 1 Резултати анкеирања грађана

6. У којим од следећих области Ваша локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)

156 responses

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски округли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и 6) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера, што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Последња у низу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљен је Нацрт Стратегије који ће бити представљен јавности.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

- а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40,000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину и у случају шире територије,
- б) додатно у случају шире територије,
- в) Испуњавају услов просторног континуитета територије,
- г) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврдјено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и
- д) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

- а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја,
 - 1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.
 - 2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ
- б) Друштвено-економске и просторне карактеристике
 - 1) у случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним

обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља и

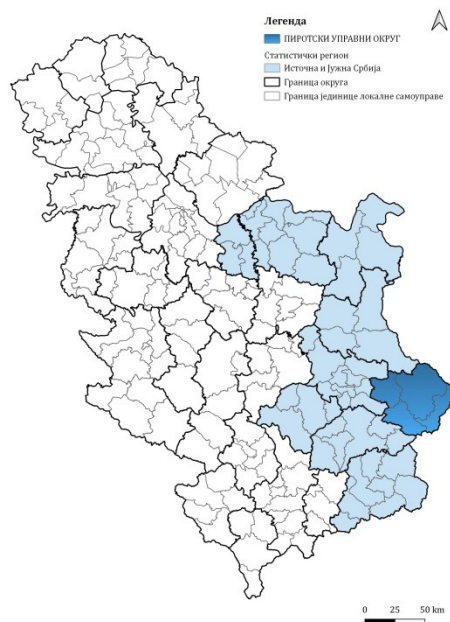
2) у случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендогени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

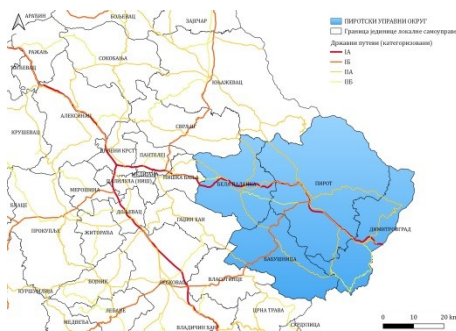
4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

Урбано подручје Града Пирота се у потпуности поклапа са границама административног Пиротског управног округа, односно Пиротске области. Налази у југоисточном делу Србије, на северу се граничи са Зајечарским, на северозападу са Нишавским, а на југозападу са Јабланичким округом, на југу и истоку се највећим делом граничи са Бугарском. У састав овог урбаног подручја улазе, поред Града Пирота (1.232 km²) и општина Бабушница (529 km²), Бела паланка (517km²) и Димитровград (483 km²), укупне површине 2. 761km². (Графички приказ 2).

Графички приказ 2 Положај Урбаног подручја

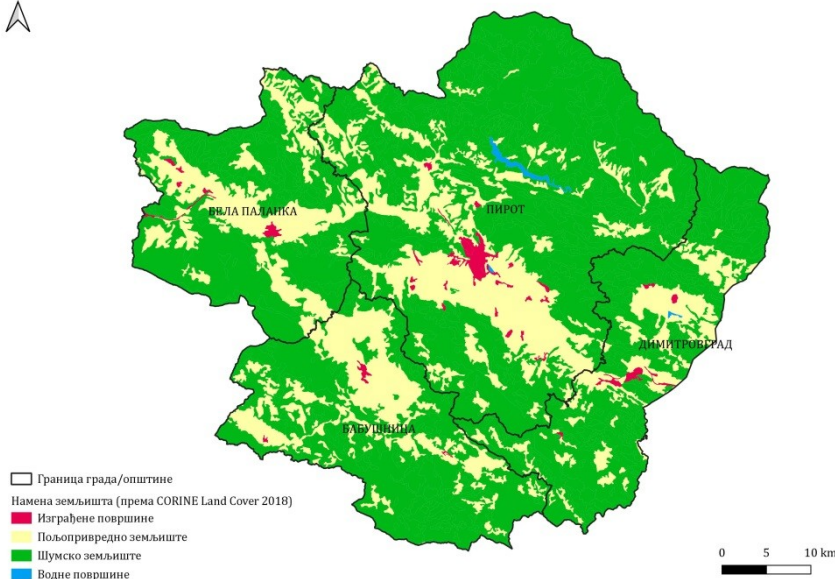
Простор се налази на значајној међународној трансверзали - крак коридора 10, који повезује Европу са Азијом, на путу Београд – Ниш – Софија – Истанбул, и то на његовој последњој деоници кроз Србију (Графички приказ 3). Центар Области Пирот је удаљен 75km од Ниша, односно Софије и 33km од граничног прелаза Градина код Димитровграда. Положај Града Пирота на међународној трансконтиненталној магистралаи, имао је утицај на досадашњи развој, а и данас представља један од значајних фактора његовог даљег економског и културног развоја. Помиње се још у старим римским картама из II века н.е. као Mutatio Turres, Грци га називају Pigos, док му Срби у XIV веку дају име Пирот. Ова територија је још од античког периода била важна тачка у повезивању Истока и Запада Европе и Азије. И мада само Балканско полуострво спаја Европу са југозападном Азијом, њен значај је увећан саобраћајницом долином Нишаве.

Графички приказ 3 Саобраћајна њовезаносиј Урбаној њодручја

Пиротска котлина представља удолину реке Нишаве која тече између јужних падина Сврљишких планина и Суве планине. Ова композитна, полигенетска долина предиспонирана је главним нишавским раседом дуж којег су стваране потолине Нишке и Белопаланачке котлине. Раседним линијама и зонама одређен је правац усецања реке Нишаве, најпре језерским отоком, касније, наслеђеном долином Нишаве, насталом њеним усецањем у централну језерску раван. Тако су на странама њене долине заостали трагови плио-квартарних, наслага насталих као остаци некадашњих језерских тераса, које је већим делом еродовала Нишава, стварајући шест алувијалних равни, или речних терасе. Изразито велика временска неравномерност вода (водни режими су бујични, при чему су посебно неповољни режими малих вода), неуређени речни токови, - степен заштите од поплава је незадовољавајући. Реке пиротског краја углавном су планинске, изузев реке Нишаве, која је равничарска река са извесним колебањима. У Пиротској котлини сталне притоке Нишаве постају од крашких врела која избијају по њеном ободу. Врела су храњена водама река понорница, па Крупачко и Градишко врело добијају воду понорнице Одоровачке реке, док извори Боклуце, који избијају у равни котлине, настају од понорница које се спуштају са Влашке планине. Само подручје Града Пирота окружено је са севера и североистока Старом планином, са највишим врхом Миџором (2.169m.n.v.), Јужни и југозападни руб Пиротске котлине чине огранци Влашке планине (1.442m.n.v.), и Суве планине (1.809m.n.v.), а северозапад Пиротске котлине окружују огранци Сврљишке планине (1,334m.n.v.) (Графички приказ 4). Простор урбаног подручја се налази под утицајем умерено-континенталне климе, чије су главне карактеристике топла лета и хладне зиме са довољним и релативно правилним распоредом падавина током године, флувијални процес са, јачим или слабијим интензитетом, константно одвија се и данас, са појачаном ерозијом у вишим деловима терена, односно акумулацијом у нижим. Велики потенцијал подручја је у водама данас није искоришћен. Завојско језеро је јединствен водени и енергетски ресурс. Вода у језеру служи за производњу струје, која је по квалитету високе А категорије и сматра се да може да снабде пет милиона становника. У тој чињеници садржана је њен будући потенцијал.

Према физиономији већина насеља пиротског краја припада збијеном, или тимочком типу спонтано формираних насеља. Ипак, планинска морфологија често је утицала на формирање разбијеног типа села, који се састоји из више махала, на косама, бреговима, брдима, где су сезонска сточарска насеља пресељавањем становништва трансформисана у стална насеља.

Графички приказ 4 Основна намена земљишта

Број становника овог урбаног подручја према попису становништва из 2011. године био је 95.123 становника, док је драматична разлика забележена након Пописа 2022. где је укупни број становника 77.121. са падом од око 19% становника. По локалним самоуправама је ситуација слична. Општина Бела Паланка је демографски осиромашена за 21%, Бабушница за готово 28%, Димитровград 24% и сам Град Пирот за више од 16%. Број домаћинстава је око 2,5% на нивоу функционалног подручја/Области, док је по локалним самоуправама слична у Белој Паланци, мања у Димитровграду (2,3), још мања у Бабушници (2,1) и нешто повољнија у Пироту (2,6). Оваква ситуација указује на изузетно лошу структуру целокупног демографског корпуса урбаног подручја и појединачно локалних самоуправа. У питању су претежно стара домаћинства, малог капацитета обнове и репродукције. (резултати пописа по насељима даће бољу слику о просторној дистрибуцији становништва и потенцијалним половима раста/споријег опадања).

На основу Нацрта Просторног плана Републике Србије 2035, Град Пирот припада категорији средњих и мањих центара у неразвијеним руралним подручјима и деловима пограничних, брдско-планинских и саобраћајно слабо доступних простора, који поседују развојне потенцијале, довољну популациону величину, релативно развијен хумани капитал и јавносоцијалну инфраструктуру, урбаноразвојни континуитет, културни идентитет и слично, и који су наслоњени на секундарне појасеве развоја и саобраћајне коридоре преко којих се просторно-функцијски интегришу и остварују везе са осталим територијама и агломерацијама у регионалном окружењу (зона утицаја веча од 40.000 становника). Налази се на примарном Нишавском појасу развоја – дуж крака Коридора X, на правцу од Ниша ка Димитровграду и Бугарској (Софији).

У типологији насеља већ 1981. године уочава се да великом већином доминирају насеља аграрног типа, те је јасно да је у производњи највећи удео имала пољопривреда у долињским и сточарство у планинским пределима, Већи индустријски центри су били само центри општина (Бабушница, Бела Паланка, Пирот) и насеље Гуленовци које је у склопу општине Димитровград. Промене у функцијским типовима насеља током 21-годишњег периода између 1981. и 2002.

године указују да је дошло до процеса деаграризације великог броја насеља у округу, који је у том периоду био карактеристичан и на ширим нивоима, па и на нивоу целокупне територије републике Србије. Године 2002. уочава се чак 73 насеља у којима доминира секундарни сектор делатности (34,1% свих насеља). Овај број говори о активном процесу индустријализације у округу у посматраном периоду. У великом броју приградских и сеоских насеља у близини центара доминира други сектор делатности. Ова насеља се налазе у близини општинских центара и имају тенденцију гравитирања ка центрима, знатно се повећава удео сталних, а и дневних миграција на релацији село-град, што резултира стварањем зона утицаја највећих насеља округа. Иако нема велики број насеља у којима је највећи удео активног становништва запослен у трећем и четвртом сектору, јавља се велика промена и много већи број становника је запослен у овим тзв. услужним делатностима 2002. године. Градска насеља и центри општина не припадају више индустријском функцијском типу, већ индустријско- услужном (Пирот, Бабушница и Бела Паланка) и услужно-индустријском (Димитровград). Урбано подручје Града Пирота данас има један од најбржих процеса депопулације у читавој Србији. Према попису 2002. године у Пиротском округу постојао је неубичајено велики број врло малих насеља са мање од 100 становника (94 - 43,9% укупног броја), а тај број је 2011. године, порастао на 131 (61,2% свих насеља). Такође у периоду од 2002. до 2011. године број становника се смањило у 207 од 214 насеља урбаног подручја (96,7%). Број насеља са мање од 10 становника са 7 колико их је било 2002. године се повећао на 23 2011. године.

Највећа предузећа и индустријска постројења у урбаном подручју налазе се у градским насељима и дуж главних саобраћајница, а поготово дуж путничко-железничког коридора Ниш-Софија, који пролази кроз Белу Паланку, Пирот и Димитровград и где се формира регионална осовином развоја Пиротског округа. У структури земљишта доминира пољопривредно земљиште (69.854ha), затим оранице и баште, воћњаци (1.752ha), виногради (1.658ha), ливаде (13.980ha) и пашњаци 32.754ha). Шуме обухватају око 33,80% читаве површине Округа са 90.151ha). Привредна база се углавном налази у центру урбаног подручја - Пироту, где окосницу чини Слободна зона Пирот са индустријском зоном (јавно приватно партнерство) и доминантном фабриком гума Тигар/Michelin. Концепцијска предност Слободне зоне Пирот је изванредна локација са бројним саобраћајним предностима. Велики потенцијал пиротска котлина поседује за производњу здраве хране (данас је у свету и код нас све већа тражња за органском храном; чија тражња је и неколико пута већа од понуде). Туризам је невалоризована делатност са великим потенцијалом. Тренд смањивања броја туриста и броја ноћења већи је него на републичком нивоу, и указује на низак степен искоришћености атракција и потенцијала, али и смештајних капацитета. Пиротска котлина са њеним побрђем, као туристичка дестинација са свим пратећим атрактивним елементима (занатска четврт у Тијабари, оживљавање градића Кале, Завојско језеро са водом богатом белом рибом, Височицом и у Белском реком богатом поточном пастрмком, Стара планина — са природно, нетакнутим, својствима...) који све више постаје једна од значајнијих дестинација на туристичкој мапи Србије. Град Пирот са туристичким дестинацијама Стара планина и Специјални резерват природе Јерма припада категорији туристичког места III категорије, са површином од преко 1.000 km².

Путна мрежа на нивоу урбаног подручја је 925km. У структури доминирају општински путеви (544km), путева I реда је око 120km и II реда око 260km.

Поред свега уочљива је све шира, интензивнија и боља комуникација и сарадња институционалних, привредних и других субјеката са актерима из ужег, регионалног и европског окружења и њихово интересно умрежавање. Такође јачају се и шире разни облици грађанских иницијатива, њихово организовање и партиципирање нарочито када су питању питања одрживог развоја, заштите животне средине итд.

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

Према подацима из пописа који је обављен 2022. године, на територији развоја урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка (у даљем тексту: Урбано подручје) живи укупно 77.121 становник, од тога у Пироту живи 49.894 становника, у Бабушници 9.182, у Димитровграду 8.075 и у Белој Паланци 9.970 становника. Посматрајући податке из пописа из 2011. године, када је на Урбаном подручју живело 92.479 становника, евидентно је смањење броја становника за 15.358, односно 16.6%, за протеклих 11 година. Најизраженији пад броја становника је у Бабушници, у износу од чак 25.39% (2011. године – 12.307 становника), затим у Димитровграду пад 20,19% (2011. године – 10.118 становника), Белој Паланци пад 17,77 % (2011. године – 12.126 становника) и Пироту где је забележен пад од 13.86% (2011. год – 57.928 становника. Град Пирот и приградска насеља имају благо смањивање броја становника, док у осталим насељима долази до убрзане депопулације и демографског пражњења. Три села на територији града Пирота су остала без сталних становника. У Белој Паланци укупан број становника је у опадању, при чему је број градског становништва у благом порасту 3,35%, а сеоског у великом паду од -29%. На смањење броја становништва утиче наталитет, негативни природни прираштај, као и изражена миграција становништва. Према процени за 2021. годину, на Урбаном подручју стопа живорођених износила је 7, стопа умрлих 24, док је стопа природног прираштаја -17. Миграција становништва на целом Урбаном подручју је веома изражена. Разлози за одласком становништва су углавном економске природе. Део становништва одлази на привремени рад у иностранство, док је присутно и трајно исељавање у друге крајеве државе, нарочито веће градске центре Београд, Ниш, Нови Сад. Постоји још један облик миграција – из села у град, које траје дуги низ година. Унутрашње миграције су биле такве да је број досељених лица у периоду 2019-2021. године износио 938 лица у 2019. години, 882 лица у 2020. години и 1.086 лица у 2021. години. У истом периоду број одсељених лица био је 1.167 у 2019. години, 1.036 лица у 2020. години и 1.224 у 2021. години.

Површина Урбаног подручја износи 2.761km², са укупно 214 насеља, док је просечна густина насељености износила 29 становника по km² (Пирот 43, Бабушница 18, Димитровград 18 и Бела Паланка 20 становника по km². У територијалном смислу, већа густина насељености је дуж главног коридора Е-80, док су готово потпуно испражњена планинска подручја Старе и Суве планине.

Укупан број домаћинстава према попису из 2022. године на Урбаном подручју износи 31.047, од чега је у Пироту 19.279, у Бабушници 4.297, у Димитровграду 3.469, и у Белој Паланци 4.002 домаћинстава.

У старосној структури становништва од 18-64 година, преовладава радно способно становништво са 59%, међутим забрињава учешће од чак 26% становништва са преко 65 година и само 15% становништва до 17 година старости. Поједина, удаљена, планинска села су на путу изумирања, а у неким више нема становника. Остали социјални показатељи указују да је највећи број домаћинстава са два члана (26%) у градској средини, односно 34% у сеоској и са

три члана домаћинства 21% у градској и 13% у сеоској, и високим бројем једночланих домаћинстава којих у градској средини износи 18%, а у сеоској чак 31%. Највећи број породица има једно дете, укупно 54.04%, док је број породица са двоје деце 41,29%. Број закључених бракова у 2021. години износи 301, а број разведених бракова је 102.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

Просечна зарада запослених без пореза и доприноса на Урбаном подручју у 2021. години износила је 58.257 РСД, што је око 88% у односу на републички просек, који је износио 65.864 РСД. Посебно је изражена разлика у зарадама између градских и сеоских средина. Такође су приметне разлике у зарадама између локалних самоуправа унутар Урбаног подручја. Највећа просечна зарада је у Пироту и износи 61.372 РСД, у Бабушници 52.242 РСД, Димитровграду 50.409 РСД, а најмања у Белој Паланци и износи 48.708 РСД.

Услуге социјалне помоћи

Услуге социјалне помоћи које се пружају корисницима су разноврсне, али нису истоветне на целокупном Урбаном подручју. Највише се пружају услуге помоћ у кући, дневни боравак за децу са сметњама у развоју, лични пратилац деце са сметњама у развоју, остваривање права на материјалну подршку, остваривање права на услуге социјалне заштите и друга права. Поред ових услуга које пружа локална самоуправа и Центар за социјални рад, корисницима се обезбеђују и друге врсте помоћи и подршке преко Народне кухиње, Црвеног крста и невладиног сектора. У 2020. години укупни расходи корисника буџетских средстава за социјалну заштиту на Урбаном подручју износили су 389.518.000 РСД, односно 6% од укупног буџета, што износи по становнику износи 4.719 РСД. Износ по становнику је мањи од републичког просека, који износи 6.238 РСД. Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад на у 2021. години износи 12.383, од чега су жене више заступљене од мушкараца, 6.265 жена и 6.118 мушкараца. Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији износи 15,3% и већи је у односу на републички просек који износи 10%.

У Пироту је развијен систем социјалне заштите, међутим, постоји изражена потреба за новим услугама социјалне заштите, посебно у руралним подручјима, нарочито социјално-едукативним и саветодавно-терапијским услугама, али и услугама помоћи старим лицима, као и потреба за постојањем прихватилишта за социјално угрожене категорије становништва (жртве насиља, бескућници, стари и изнемогли, становници у стању тренутне социјалне потребе и сл). Услуге социјалне заштите које се пружају на територији општине Бела Паланка су Клуб за стара и пензионисана лице, Клуб за пружање едукативних садржаја особама ометеним у развоју, Помоћ у кући која се пружа за одрасле и децу са инвалидитетом и сметњама у развоју. Постоји потражња за услугом лични пратилац детета, прихватилишта за жртве насиља и дневним боравком за децу са тешкоћама док су потребе за услугама према старијима и изнемоглим лицима и делимично за лица са сметњама делимично задовољене. Општина Бабушница издваја највећи проценат средстава за дечију и социјалну заштиту, око 15% укупног буџета. У Бабушници се спроводе две услуге социјалне заштите, помоћ у кући за стара лица и лични пратилац детета, а постоји потреба за новим услугама, као што је дневни боравак за децу са инвалидитетом, социјално-едукативним и саветодавно-терапијским услугама, социјални станови, старачки дом и друге услуге. У Димитровграду постоје, поред основних

социјалних помоћи и услуга, и такозване иновативне социјалне услуге - инклузивна играоница, помоћ у кући за особе ометене у развој и за старије особе, хипотехаблитациони центар за децу са сметњама у развоју. Релативно је мали број корисника новчане социјалне помоћи у односу на број сиромашних (са приходима испод линије сиромаштва) услед административних ограничења, што указује на потребу за бољим социјалним услугама према овим корисницима.

Урожене зоне, безбедносћ

Расположиви збирни подаци за Урбаном подручје везани за извршење кривичних дела/правосуђе су такви да укупно има 37 малолетних лица учиниоца кривичних дела (14-17 година) којима су изречене кривичне санкције према месту извршења. Правоснажно је осуђено 409 пунолетних лица према месту извршења, а 112 пунолетних лица је правоснажно осуђено за крађу према месту извршења кривичног дела.

5.1.3 Становање

Сћамбена ѿнунда

Укупан број станова који су пописани у 2022. године на Урбаном подручју износи 58.621, од чега је у Пироту 29.976 станова, Бабушници 11.387, Димитрограду 7.343 и Белој Паланци 9.915 станова.

У Пироту је у односу на попис из 2011 године број станова повећан за 1.129 јединица, односно 3,9%, међутим и даље постоји велика потражња за становима. Чак 90,35% домаћинстава живи у властитим становима, док је 2,78% у подстанарским условима. Најбројнији су станови са површином између 61-80m², док је најмањи број станова са површином 151 и више m². У 2022. години изграђено је 15 станова (станови за које је издата употребна дозвола) са просечном квадратуром стана од 57m². У 2019. години изграђено је 136 станова, укупне површине 10.399m². Број изграђених станова на 1.000 становника у Пироту у 2019. години износио је 2,5, док је у Републици Србији изграђено 3,6 станова на 1.000 становника. Од пописа 2011. године у Белој Паланци је изграђено 765 станова, чиме је фонд увећан за 8,4%. у 2022. години, број изграђених породичних стамбених и викенд објеката, док је просек стамбеног простора по становнику 30m². Потребне за социјалним становима су изражене на простору где је насељена ромска популација. Постоје социјални станови у зградама за социјално становање, који чине 2% удео од укупног стамбеног фонда. Потражња за становима у Бабушници је у порасту, а нарочито постоји потреба код социјално угрожених породица за социјалним становима. Евидентирано је велико повећање броја станова за укупно 2.705 јединица, односно 31,1%, у односу на попис из 2011, када је било 8.682 стана. Према попису из 2011. године, Димитровград је имао 6.847 станова, док је сада тај број увећан за 496, односно 7,2%. Постоји одређени "вишак" стамбеног простора, а који се односи на приличан број породичних кућа у којима нико стално не станује, али које нису на продају. Истовремено је недостатак станова, што води до раста цена те врсте некретнина. Изражена је потреба за социјалним становањем и субвенцијама за закупнине за становнике са нижим приходима, без решеног стамбеног питања.

Цена сћамбеној ѿрссјора

По подацима за прво полугодиште 2022. године, просечна цена стана по квадратном метру на републичком нивоу износила је 200.989 РСД, док је просечна цена на Урбаном подручју

износила 92.520 РСД по m², што представља повећање од 5,6% у односу на II полугодиште 2021. године. У Белој Паланци и Димитровграду просечна цена квадратног метра стана износи 35.000 РСД.

Нелегална градња

Број нелегално изграђених објеката, на основу захтева за легализацију и захтева за озакоњење, је на територији града Пирота око 11.000. Укупан број стамбених објеката на територији општине Бела Паланка 12.663, од тога број нелегално изграђених објеката је око 1.395. Према подацима грађевинске инспекције процена је да је тренд изградње нелегално изграђених објеката у опадању.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

Делатност социјалне заштите се на Урбаном подручју обавља преко установа, организација и институција, које пружају разноврсне услуге својим корисницима. Најзначајнија установа је Центар за социјални рад, које су основане од стране локалних самоуправа и у којима се остварује право на материјално обезбеђење, додаток за помоћ и негу другог лица, смештај у установу или другу породицу као и право на услуге социјалног рада. Осим Центра за социјални рад, локалне самоуправе могу бити оснивачи и других установа које се баве социјалном заштитом.

У Граду Пироту, поред Центра за социјални рад, веома значајна организација у систему социјалне заштите је и Црвени крст. Црвени крст Пирот у оквиру своје социјалне делатности има програм Народне кухиње за преко 600 корисника, а укључује се и у активности стратегије за подстицање рађања. Пироту недостаје Дом за старија лица, док је у плану отварање приватне предшколске установе. Узимајући у обзир јако неповољну социјално економску ситуацију у Белој Паланци, брига коју Центар за социјални рад води о угроженим категоријама становништва је од великог значаја за унапређење квалитета живота становника на локалу. Укупан број корисника услуга Центра за социјални рад је 2.225 особа, од чега је малолетних лица 370.

Здравствена инфраструктура

Друштвена брига за здравље становништва на нивоу Урбаног подручја спроводи се у складу са националним политикама и програмима здравствене заштите и јавног здравља. Здравствена заштита организована је на два нивоа, примарном и секундарном, који су међусобно повезани и сарађују у пружању здравствене заштите грађанима. Укупан број лекара на Урбаном подручју износи 228, односно 2,8 лекара на 1.000 становника, што је мање од републичког просека који износи 3,0 лекара на 1.000 становника.

Здравствену заштиту становништва града Пирота на примарном нивоу здравствене заштите, обезбеђују Дом здравља Пирот, Апотека Пирот и Завод за јавно здравље Пирот, а на секундарном нивоу здравствене заштите Општа болница Пирот. Недостаје зграда Хитне помоћи. Дом здравља Бела Паланка се бави превенцијом и лечењем свих становника у 46 насеља белопаланачке општине. На територији општине има 7 амбуланти и 4 амбуланте у виду здравствених пунктова. Већина ових амбуланти не задовољава основне просторне услове за пружање здравствених услуга и заштите сеоских становника, па је потребна њихова хитна

реконструкција и адаптација како би се унапредили просторни услови и извршило усклађивање са стандардима здравствене заштите. Приватна здравствена заштита на територији општине није организована. У Бабушници је такође потребно уређење одређених сеоских амбуланти, док приватног сектора у пружању здравствених услуга нема. Број објеката здравствене инфраструктуре задовољава потребе становништва у Димитровграду.

Образовна инфраструктура

Број установа предшколског образовања на Урбаном подручју у 2021. години износи 4, са укупно 20 објеката. Обухват деце узраста 0-3 године предшколским васпитањем и образовањем износи 24,3 %, што је доста мање од републичког просека (34,3%), док је обухват деце узраста од 3 године до поласка у ППП износи 61,2 %, што је мање у односу на републички просек (65,8%). Од укупно 1.940 примљене деце у предшколско образовање, 1.845 су из градске средине, док је само 95 из осталих насеља.

Основних (матичних) школа на Урбаном подручју има 12, од којих је 7 у градским насељима, а 5 у осталим насељима, са укупно 48 подручна одељења. Нето стопа обухвата основним образовањем износи 93,7%, што је идентично републичком просеку. Средњих школа има укупно 9, у којима је обухват деце износи 80,9%. Стопа завршавања средње школе 84,9%, што је нешто мање у односу на републички просек, који износи 86%.

Од образовних установа, у Пироту постоји једна предшколска установа, четири основне школе, једна школа за децу ометену у развоју, једна основна школа за музичко образовање. Укупно има пет средњих школа, Гимназија, Економска школа, Техничка школа, Млекарска школа, Средња стручна школа и једна висока школа - Академија техничко-васпитачких струковних студија – Одсек Пирот. На територији општине Бела Паланка постоји предшколска установа, две основне и једна средња школа. Постоји потреба за усклађивањем програма дуалног образовања и трогодишњих профила који постоје у паланачкој средњој школи са предузетницима код којих би ученици обављали стручну праксу. У Бабушници постоји једна предшколска установа, пет основних школа и две средње школе. Постоји потреба за отварањем текстилног смера у средњој школи, за потребе локалне привреде. У Димитровграду постоји једна предшколска установа, једна основна школа и једна гимназија. Постоји потреба за образовањем лица угоститељског профила, с обзиром на значајан број запослених у тој области, који немају формално образовање тог типа.

Културна и научна инфраструктура

Град Пирот је оснивач Народне библиотеке, Галерије „Чедомир Крстић“, Дома културе, Народног позориште Пирот, Музеја Понишавља и Историјског архива у Пироту, који имају своје редовне програме и активности и активно доприносе разноврснијем културном животу локалне заједнице. У Белој Паланци постоји Установа културе „Ремезијана“ и Народна библиотека „Вук Караџић“, док у Бабушници постоји такође Дома културе и Библиотека. Од установа културе у Димитровграду постоји Народна библиотека „Детко Петров“, и Центар за културу Димитровград. Најзначајније културне манифестације су Ликовна колонија „Погановски манастир“, Сусрет завичајних писаца „Сусрет под старом липом“, Фолклорни фестивал „Нишавски хоровод“, Позоришни фестивал „Балкан театарфест“, Писфест. Ово је простор са великим бројем уметника, нарочито сликара.

Спортска инфраструктура

У граду Пироту су изграђени и реконструисани многи спортски објекти, Спортска хала Кеј, затворени базен, Омладински стадион, школске спортске сале, мини пич терени, терен са вештачком травом, тениски терени, трим стазе, градско скијалиште, градско клизалиште, адреналин парк, градска стрељана, отворени спортски терени, теретане, спортско рекреативни комплекс отвореног базена. Овим спортским објектима управља Јавна установа Спортски центар Пирот, чији је оснивач град Пирот и сви садржаји доступни су спортистима, клубовима, деци и омладини, рекреативцима, особама са инвалидитетом. Један од спортских објеката који недостаје је нова стандардизована атлетска стаза и борилишта који би омогућила квалитетно бављење базичним спортом атлетиком, организацију атлетских такмичења већег ранга, атлетских такмичења у оквиру школског спорта, извођење школске наставе физичког, и др. Установа за спорт „Спортски центар – Бањица“ је задужена за организацију и реализацију спортских дешавања у Белој Паланци. У саставу установе налази се спортска хала, градски стадион „Рајко Митић“ и Еколошко рекреативни центар Бањица. ЕРЦ Бањица поседује: базен, 2 тениска терена, терен за одбојку на песку са трибинама, бицикличке стазе, дечји парк са мобилијаром. У оквиру комплекса налази се и мини голф терен, а у наредном периоду планира се изградња терена за мале спортове (рукомет) и ауто камп за туристе и кампере. У Бабушници постоји потреба за изградњом спортске хале као и изградња трибина код фудбалског терена, изградња мини пич терена и уређење још неки спортских терена. На територији општине Димитровград постоје 14 спортских клубова, организација, друштва, асоцијација сврстаних у 13 спортских грана. Спортски центар „Парк“ је спортски комплекс који се састоји од градског фудбалског стадиона, отворених терена за кошарку и рукомет, који се користи и за мали фудбал, са асфалтном подлогом, као и спортске хале. Не постоји недостатак спортских објеката.

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Зайосленосћ и мобилносћ зайослених

Према подацима за 2021. годину на Урбаном подручју регистрован број запослених према општини рада износио је 21.274, а према општини пребивалишта 24.522. Од овог броја су 14.150 мушкарци (57,7%) док је 10.372 жена (42,3%). У периоду од 2019-2021. године број запослених према општини пребивалишта показује благи раст, и то за жене (9.946 - 10.119 - 10.372), и за мушкарце (13.956 - 13.852 - 14.150). Регистровани запослени према општини пребивалишта у односу на број становника показује благи расту у процентима и за мушкарце (32,9 – 33 – 34,4) и за жене (24,1 – 24,9 – 25,9) у периоду 2019-2021. године. Број регистрованих запослених у односу на број становника (на 1.000 становника) на Урбаном подручју износи 30, док је тај број на нивоу републике већи и износи 33. У 2021. години, највећи број регистрованих запослених према општини рада 15.428 и према општини пребивалишта 17.051 је у Пироту, следи Бела Паланка, где је број регистрованих запослених према општини рада 1.696, према општини пребивалишта 2.657, Бабушница, у коме је број регистрованих запослених према општини рада 2.062, према општини пребивалишта 2.495, и на крају Димитровград, где је број регистрованих запослених према општини рада 2.088, према општини пребивалишта 2.319. У 2020. години укупан број регистрованих запослених у Пироту износио је 14.974, при чему су

11.960 лица била запослена код правних лица, 2.913 су предузетници, лица која самостално обављају делатност или запослени код њих, а 102 лица су регистрована као индивидуални пољопривредници. У укупном броју запослених у Пироту, 58% су мушкарци, а 42% су жене. Укупни број запослених је драстично смањен у односу на период пре 10 и више година, као последица неуспелих приватизација и неадекватно спроведених процеса реструктурирања предузећа, али су забележени позитивни помаци након 2015. године. Највећи број запослених у Пироту ради у сектору прерађивачке индустрије (5.992), а заједно са запосленима у сектору трговине, чине више од половине укупног броја запослених. Постоји квалификована радна снага која одговара на потребе привредних кретања. Лица без основног образовања – учествују са 33% у укупној незапослености, лица старости 50 и више година – учествују са 43,6% у укупној незапослености, дугорочно незапослени са 63%. Током 2020. године са евиденције Филијале Националне службе за запошљавање у Пироту запослено је и радно ангажовано укупно 4.031 лице (1.934 жена), што је за око 5% мање у односу на 2019. годину.

У Пироту постоји организован градски превоз који одговара на потребе свакодневних путовања на посао и са посла. Ред вожње и сама локација аутобуских стајалишта одређени су у сарадњи са представницима компанија које послове обављају у индустријској зони Пирот, а водило се рачуна и о запосленим који своје послове обављају у Градској болници Пирот (која је ван градског језгра), јавним установама и приватним радњама у оквиру централног градског подручја. У осталим општинама не постоји градски ни приградски превоз за запослене. У Белој Паланци, у 2020. години, укупно је било запослено 1.740 лица, од којих је 462 предузетника, 20 пољопривредних произвођача, док је 1.258 било запослено код правних лица. У 2018. години је број незапослених (617) смањен у односу на 2017. годину (780), док је у 2019. години поново дошло до скока незапослености на чак 910, што је увећање за готово 48%. Могући разлог за то су радови на изradi аутопута на Коридору 10 када је знатан број локалног становништва био ангажован од стране извођача и подизвођача а који су завршени 2019. године. Не постоји квалификована радна снага која одговара на потребе привредних кретања. У Димитровграду, у 2020. години, укупно је било запослено 2.503 лица, од којих је 535 предузетника, 44 пољопривредних произвођача, док је 1.924 било запослено код правних лица.

На нивоу Урбаног подручја у 2021. години број регистрованих незапослених је износио 9.079. Број регистрованих незапослених на 1.000 становника је износио 113, што је знатно више у односу на просек републике, који износи 67. Највећи апсолутни број регистрованих незапослених је у Пироту 4.858, где је број регистрованих незапослених на 1.000 становника 93, затим Бела Паланка, са 1.951, број регистрованих незапослених на 1.000 становника 191, Бабушница има 1191 незапослених, док је број регистрованих незапослених на 1.000 становника 128 и Димитровград са 1.079, односно 125 незапослених на 1.000 становника. Највише незапослених је у старосној групи од 30 до 54 године (52%), од 55+ (30%), а од 15 до 29 година 18%. Једино у старосној групи од 55+ је више незапослених мушкараца него жена.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

Према подацима из 2021. године на територији Урбаног подручја број активних привредних друштава је био 769, док је број активних предузетника износио 2.333. Број угашених/новооснованих привредних друштава у 2019. години износи 123/53, у 2020. 57/42, у

2021. години 34/39, док је број угашених/новооснованих предузетника у 2019. години 272/348, у 2020. години 243/274, у 2021. години 287/323.

У Пироту се налази највећи број активних привредна друштава 490 и активних предузетника 1461, затим следи Димитровград, у коме је број активних привредних друштава 138, број активних предузетника 258, Бела Паланка, број активних привредних друштава 79, број активних предузетника 328, Бабушница, број активних привредних друштава 62, број активних предузетника 286.

Пирот је град значајних потенцијала, дуге традиције у индустријској производњи и занатству, локалних брендова и духа који подржава иновативно и ново. Добра привредна активност и позитиван друштвени производ, традиционално развијено предузетништво, локални брендирани производи, постојање водеће слободне зоне у Европи, присуство страних улагача, као и подршка Града и једноставност процедура представљају најјачу снагу економског развоја. Подршку пословној заједници у Пироту пружају Канцеларија за локални економски развој, Регионална развојна агенција Југ, Уговорна окружна привредна комора Пирот и други. Пирот је један од ретких градова у Србији који поседује своје локалне „бренд“ производе, а то су пиротски качкаваљ, пиротски ћилим и пиротска пеглана кобасица. Окосницу пиротске индустрије чине два гиганта из гумарске делатности, а то су „Tigar Tyres ” и „Тигар а.д”, који су и једина велика привредна друштва на територији града и заједно упошљавају око 4.500 лица. „Tigar Tyres” се бави производњом путничких и скутер гума и важан је покретач привредног развоја не само града, већ и читаве државе. У прилог томе говоре и просечна инвестициона улагања од око 10 милиона евра на годишњем нивоу и велики обим извоза, око 90% укупне производње.

Привредне зоне

У Пироту постоје три индустријске зоне и Слободна зона „Пирот”. По својим резултатима ово је најуспешнија Слободна зона у Србији, али и у Европи за 2018. годину. За изградњу у границама Слободне зоне, корисници су ослобођени од плаћања накнаде за уређење градског грађевинског земљишта, таксе и трошкове градске управе и издавање документације, издавање услова за прикључење на инфраструктурне мреже, издавање сагласности за прикључење на инфраструктурне мреже, прикључење на инфраструктурне мреже. Слободна зона Пирот се простира на 140 хектара и обухвата "гринфилд" и "браунфилд" локације. У режиму Слободне зоне Пирот послује 67 трговинских и 19 производних компанија, укључујући велика, средња и мала предузећа која запошљавају око 6.000 радника.

5.2.3 Туризам и култура

Турисичка инфраструктура

Према подацима за 2020. годину, Урбано подручје је посетило 9.579 домаћих и 5.356 страних туриста. Домаћи туристи су остварили укупно 20.336 број ноћења, односно 2 ноћења у просеку, док су страни туристи остварили 9.831 или 2 ноћења у просеку. Смештајни капацитети у граду Урбаном подручју чине хотели, мотели, преноћишта и приватне објекте за смештај у граду и на селу. У Пироту се број категорисаних смештајних објеката приватног типа се константно увећава, захваљујући подстицајима града, који се односе на опремање, реновирање и куповину разне опреме за објекте који су категорисани или ће бити категорисани и чија ће делатност бити усмерена на издавање смештајних капацитета туристима. Подстицаји се односе

искључиво на смештајне капацитете приватног типа и за циљ има повећање квалитета и квантитета смештајних објеката града и околине.

Туристичка понуда Пирота са околином обухвата природно богатство (Стара Планина, долина реке Јерме, Завојско језеро, Сићевачка клисура, Венерина долина, Лужничка котлина, Јама Безданка, Звоначка бања, Белопаланачка пећина Јовина, Петрлашка пећина, воде, шуме идр.) Парк природе Стара планина и Специјални резерват природе Јерма, водопаде, реке, језера, кањоне, клисуре и пећине и сл. Изузетно богато културно наслеђе (препознатљиво у аутохтоној и делимично видљивој, отоманској архитектури - село Пресека, Остатовица), традиција и обичаја овог краја Србије, пиротски говор, пиротско ћилимарство и елементе са Националне листе нематеријалног културног наслеђа Србије, српску средњовековну тврђаву Момчилов град, Музеј Понишавља, камено село Гостушу, уз невероватне укусе и специјалитете старопланинске трпезе и локалне гастрономије. Пирот је носилац Европске награде ЕДЕН – изузетна дестинација Европе за туризам и локалну гастрономију, са многим познатим брендovima широм света у виду пиротског качкаваља, ђубека, пиротске пеглане кобасице, старопланинске јагњетине, старопланинског меда, сира, домаћег вина и ракије. Локали специфични производи уједно су и брендови Пирота-Пиротска пеглана кобасица, пиротски качкаваљ и пиротски ћилим. Ове брендове прате и манифестације које се одржавају сваке године и које туристи и посетиоци посећују у великом броју, а који за циљ имају очување традиције, начина израде и производње ових производа. На само неколико километара од Беле Паланке у селу Ореовац налази се “Кућица на стени” вишој од 12 метара и као таква представља јединствену грађевину у Србији. У селу Тамњаница је највећа плантажа лаванде у Србији и једна од највећих у овом делу Европе. Комплекс носи назив “Тамњаница еко плантаже”, а у оквиру комплекса се налази и дестилерија. Белопаланачко врело представља најлепши део Беле Паланке у коме се одржава позната гастротуристичка манифестација “Дани банице”. Стари Храст се налази у селу Дивљана и стар је више од хиљаду година, посадили су га још поданици македонског цара Самуила. На простору општине Бабушница организује се више манифестација од којих су најзначајније Вурдијада, Међународни успон на Руј, Успон на Големи Стол, Лужнички мегдан планирана, Тодорова субота, 2. мај на Шанцу, Пантелеј у Горчинцу, Дечји образовно-истраживачки камп у Стрелцу, итд.

Културна баштина

Најзначајнији културни садржаји Пирота су Средњовековна тврђава Момчилов град и Музеј Понишавља као и други споменици културе и културне вредности заштићени од стране надлежног завода за заштиту споменика културе, као и манастири и цркве који се налазе у граду и на ширем подручју града. На тлу данашње Беле Паланке рођен је Св. Никита Ремезијански (330-340) - епископ, мисионар, црквени писац. Црква Вазнесења Господњег саграђена је 1910. године, у Ханзеновом (византијском) стилу у којој се налази фреска Св. Никите Ремезијанског и сматра се да у Србији једино у Белој Паланци постоји ова фреска. У центру Беле Паланке је археолошко налазиште, односно базилика из Римско-византијске епохе, која је у 2. веку служила као скупштина где су се решавала битна питања за Ремезијану, док је после усвајања хришћанства римска базилика преобраћена у цркву.

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Урбано подручје има у својим урбаним центрима елементе идентитета који је веома препознатљив и аутентичан. Главне етапе развоја Пирота су: Римски, Византијски, Српски средњовековни до петнаестог века, Оријентални турски до 1877. године, Српски-Југословенски до 1935. године, Југословенски од 1935. до 1956. године, југословенски развојни период индустријализације од 1956. до 1991. године и најновији период од 1991.-2004. године. Сви ови временски периоди имали су утицај на организацију и начин изградње градског ткива, те зато у оквиру истог постоје различити типови насељавања и то: становање у старом градском ткиву, где још има елемената оријенталне турске и послетурске матрице са својим специфичностима организације простора, систему градње и значаја улице; као и планирано породично становање по принципу организоване градње са правилним блоковима и улицама и уским парцелама; вишепородично становање велике спратности и густине. Бесправна стамбена изградња или становање на граници града са специфичним условима градње дешава се претежно у систему кућа самица. Ширење града у различитим временски раздобљима имало је и различите основне правце и то: у ранијим фазама развоја правац ширења је био дуж реке Нишаве све до 1953. год. Након тога дуж путева још увек са наглашеном линеарном формом, док у последњим фазама, град има изражене тенденције звездастог развоја при чему су захваћени сви прилазни правци. У периоду од 1877. до 1953. године раст града је био спор, да би затим отпочео период убрзане урбанизације и наглог ширења изграђеног ткива града. У периоду 1987-2004. године су најчешће промене вршене погушћавањем и реконструкцијом постојећег ткива. Данас се трансформација и адаптација градског насеља Пирот прилагођава савременим потребама развоја нових технологија и индустрија (привредни комплекс, Слободна зона Пирот, угоститељство и др.)

На простору данашње Беле Паланке постојао је град Ремезијана основан око 280 године п.н.е, као путна станица. Утврђени део Ремезијане је био величине оквирно скоро колико целокупна данашња Бела Паланка. Подручје богато рудницима омогућило је Ремезијани да постане центар хришћанства ове области и седиште Епископа Никете. Ратови и пустошења никада је нису мимоилазили. Хуни, Бугари, Турци. Мењала је своје називе: Извор, Мехмед - пашина Паланка, Муса - пашина Паланка. Ослобођењем од Турака добија име Бела Паланка. Главна фаза територијалног развитка Беле Паланке била је у периоду од 1919. до 1930. године. Остала насеља имају сличну развојну динамику са мешањем бројних утицаја током историје. Обнова запуштених и коришћених делова насеља, погушћавање уместо ширења, заштита природног наслеђа (специјални резерват природе и парк природе угрожени ширењем индустријских постројења) пажљивим одабиром решења која ће зауставити прекомерно сечење шуме и девастирање пољопривредног земљишта допринеће квалитетнијем и одрживијем урбаном развоју.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

Урбано подручје је, према Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године, територија променљивог обухвата, коју поред урбаног центра чине и околна насеља и рурална подручја, која су повезана са центром дневном миграцијом радне снаге и другим кретањем становништва условљеног функцијском зависношћу од центра. У зависности од демографске величине, саобраћајне доступности и функцијског капацитета урбана подручја су хијерархијски организована. У зависности од броја функцијски повезаних урбаних центара

урбана подручја могу бити и полицентрична, а морфолошки се препознају као метрополско подручје, урбане агломерације, урбана подручја са различитим утицајним зонама и урбани центри руралних подручја.

Окосницу урбаног система Србије чиниће већи урбани центри и урбана подручја са јасно успостављеном хијерархијом центара, али ће важан део урбаног система представљати средњи и мањи центри у неразвијеним руралним подручјима и деловима пограничних, брдско-планинских и саобраћајно слабо доступних простора, који поседују развојне потенцијале, довољну популациону величину, релативно развијен хумани капитал и јавносоцијалну инфраструктуру, урбано-развојни континуитет, културни идентитет и слично. Средњи и мањи центри су наслоњени на секундарне појасеве развоја и саобраћајне коридоре преко којих се просторно-функцијски интегришу и остварују везе са осталим територијама и агломерацијама у регионалном окружењу.

Један од таквих планираних центара је и Пирот, који представља урбано подручје са утицајном зоном са више од 40.000 становника. Такви типови урбаног подручја приоритетно морају да унапреде свој функцијски капацитет; да подстакну развој привреде, услуге јавних служби и институција и обезбеде приступ основним услугама старијој популацији; омогуће комплементарност пољопривреде и туризма; привлачење инвестиција; сезонско коришћење објеката за потребе туризма и сл. Велику шансу имају и као центри умрежавања малих центара у руралним подручјима која их окружују. Пирот представља центар који има значајне перспективе и у трансграничној сарадњи, повезивању и заједничком акционо/интересно интегрисању са просторима унутар и ван Србије, а европски програми и развојни фондови омогућују и мотивишу овакве облике сарадње. Пирот ће имати важан значај као урбани центар на једном од планираних примарних појасева развоја дуж делова Коридора X, и то као нишавски појас, дуж крака Коридора X, на правцу од Ниша ка Пироту, Димитровграду и Бугарској (Софији). Примарни појасеви развоја се пружају кроз подручја са највећом концентрацијом становништва и привредних активности, као и дуж међународних и националних инфраструктурних коридора. Мрежа ових појасева представља важан фактор територијалне кохезије Србије.

Мрежа насеља

Мрежа насеља и њихова структура на територији Урбаног подручја се значајно разликује између Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка.

Пирот је по карактеру полифункционални центар и то производни, индустријски, административни, управни, културни, образовни и здравствени центар. Сеоска насеља су углавном монофункционална. Што се тиче мреже насеља, Пирот је регионални и градски центар, док су приградска насеља – насеља која су морфолошки и функционално директно везана за сам Пирот и то: Бериловац, Гњилан, Градашница, Извор, Нови Завој и Пољска Ржана. Секундарни центри су центри заједнице насеља – Крупац, Станичење, Темска, Суково и Височка Ржана; и примарна сеоска насеља, која су остала села Града Пирота.

Мреже насеља Бабушнице са становишта функционалне категоризације подразумева три нивоа центара: примарни центар – центар општине Бабушница; центри заједнице насеља Љуберађа и Звонце. Наглашену специјализацију има Звонце, оријентација на развој туризма, и

Љуберађа, оријентација на водопривреду. Ту су још и насеља са ограниченим функцијама централитета на трећем нивоу: Велико Боњинце, Доњи Стрижевац, Стол и Стрелац; и примарна сеоска насеља, која су сва остала насеља на територији општине.

Мреже насеља Димитровграда чине: I центар јединице локалне самоуправе – Димитровград, II Центри заједнице насеља: Смиловци и Жељуша; III Центри са ограниченим централитетом: Изатовци, Доња Невља, Поганово, Трнски Одоровци; и IV 36 примарних насеља.

Мрежа насеља општине Бела Паланка састоји се од: Општинског центра - Беле Паланке; центра заједнице насеља - Црвена Река; насеља са ограниченим функцијама централитета – Чифлик и Долац – село; и примарна сеоска насеља која су сва остала насеља на територији општине.

Приметан је висок централитет локалних градских насеља у односу на остала (функције, планирање/урбанизам), као и слабе везе са руралним залеђем и недовољна вертикална координација (република-локална самоуправа. Према Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године, урбане системе у урбаним подручјима у Србији неопходно је трансформисати из хијерархизованог модела урбаних центара у модел урбаних подручја са „општим урбаним контекстом”, по коме су урбана подручја и центри који га граде квалитативно изједначени у давању услова неопходних за квалитетан живот становништва, а комплементарни су у понудама радних места и услуга, како за резиденцијално становништво тако и за дневне и друге мигранте. На тај начин се елементи квалитета урбаног живота, попут основног скупа услуга и квалитетне инфраструктуре, као и безбедности осећају готово у сваком насељу урбаног система, без обзира на његову удаљеност од центра и демографску величину.

Главне карактеристике урбаних целина

Главне карактеристике и постојеће намене земљишта централне зоне Пирота су становање, услужне делатности, управно-пословне делатности. У средњој зони је доминантно становање. Доминантне постојеће намене земљишта у периферној зони су радне зоне и становање. Као резултат развоја функције центра рада у Пироту се развијају и функције центара становања. Долази до повећања броја становника, интензивне стамбене изградње и територијалног ширења града, али и до подстицања развитка осталих функција града, посебно градско-услужних и јачања терцијарно-квартарног сектора. У средишњем делу града је велика концентрација вишеспратних објеката, са великом густином изграђености на релативно малим површинама. Самим тим највећу концентрацију функцијских јединица намењених становању има центар града, што се поклапа са границама управно-пословне зоне, па се нижи спратови користе за пословно-управне делатности, а виши за становање. Постојећи трендови урбаног развоја су повећана стамбена изградња и ширење урбаног подручја.

Грађевинско подручје Бабушнице, обухвата површине јавне и остале намене. Површине остале намене обухватају површине за становање, централне функције, површине за пословне и радне зоне и верски објекат. Становање заузима највећи део изграђене територије и развијало се линеарно, дуж главних саобраћајних праваца. Заступљено је као чисто породично становање, породично становање са делатностима, као вишепородично становање, као и становање у оквиру зона централних функција. Породично становање организовано је углавном путем слободностојећих објеката. Вишепородично становање заступљено је у централном делу Бабушнице, у Ул. Саше Ивковића и Улици 7. јули. Индустијски комплекси

изграђени су на више локација. Трговинске и занатске радње концентрисане су у централном делу насеља.

Грађевинско подручје Беле Паланке сачињава шест просторних целина. Целине “А” (166,24ha), “Б” (179,00ha), “В” (218,60ha) обухватају у оквиру грађевинског подручја површине јавне намене и површине осталих намена, целина “Г” (27,40ha) обухвата фарму као радно производну зону, целина “Д” (129,30ha) радно производну зону, целина “Ђ” (48,50ha) обухвата водно земљиште ван грађевинског подручја. Површине јавне намене чине: јавне службе; комуналне делатности; зелене површине; спорт и рекреација; саобраћај; регулисани и уређени водотокови. Површине остале намене чине: становање; туристичко угоститељски садржаји; централне функције; радно - производне зоне; верски објекти.

5.3.3 Природно окружење

Природне целине и заштићена добра

На територији Урбаног подручја налазе се заштићена природна добра - Парк природе „Стара планина“ са режимом заштите I, II и III степена и Специјални резерват природе „Јерма“ са режимом I, II и III степена. Посебно се још на територији Пирота налазе и Споменик природе „Долина потока Бигра“ са режимом заштите I и II степена; Природни споменик ботаничког карактера „Стабло храста лужњака“; Природни споменик „Пет стабала храста ситне границе (*Quercus rubescens*)“ на брду Голаш у близини села Осмакова; и Специјални резерват природе „Крупачко блато“, мочварно подручје значајно по богатству специфичним и строго заштићеним биљним и животињским врстама, а сам простор је предвиђен за заштиту као Специјални резерват природе. На територији Бабушнице посебно се налазе још и следећа природна добра: Специјални резерват природе “Венерина падина” у Звоначкој Бањи, једино станиште строго заштићене врсте *Adiantum capillus-veneris* (венерина влас) у Србији и Специјални резерват природе „Сува планина“, чији се мањи део налази на територији административног подручја општине Бабушница. На територији Димитровграда посебно се налази још и Споменик природе „Петрлашка пећина“. На територији Бела Паланка, посебно се налазе још и следећа природна добра, на којима се установљавају режими заштите I, II и III степена су еколошки значајна подручја, односно део еколошке мреже Србије, које обухвата: Парк природе Сићевачка клисура; подручје у поступку заштите СРП Сува планина; EMERALD подручје значајно са становишта примене Бернске конвенције у Србији; међународно значајно подручје за биљке (ИРА); међународно и национално значајно подручје за птице (ИВА); и одабрано подручје за дневне лептире (РВА).

У градским деловима Урбаног подручја, у самом граду Пироту, главне карактеристике природних целина су Река Нишава која протиче кроз средиште Града и дели га на два дела (Тијабара и Пазар), Шеталиште Кеј дуж реке Нишаве, Сарлах, Даг Бањица (термални извор). Основне карактеристике ових природних целина јесу недовољно одржавање и уређење (осим шеталишта Кеј), а уколико би се повећало њихово одржавање, повећао би се и степен квалитета и степен коришћења.

Део целине “В” парк са пратећим садржајем у делу спортско - рекреативног центра “Врело” са доминантном наменом зеленило и рекреација представља најзначајнији део природне целине Беле Паланке. Недовољно искоришћени потенцијал те целине, а могућа допунска намена би била трговина, угоститељство. Извор Бањица као термо минерални извор представља

неискоришћени потенцијал за бањски туризам са свим пратећим инфраструктурним објектима и садржајем.

Зелена инфраструктура

Према богатству шума и шумског земљишта Урбаног подручја, предњачи Пирот са 43.372 ха што износи 35,2% укупне административне површине територије општине, Бела Паланка са 25.512 ха што је 49,3%, затим Бабушница са 20.490 ха, што износи 38,7%, и Димитровград са 16.170 ха и 33,5% укупне административне површине територије.

У граду Пироту укупно јавних зелених површина има 59,17ха (без зеленила у склопу јавних саобраћајница и комуналних површина и у оквиру приградских насеља). На подручју града Пирота су заступљене следеће категорије градског зеленила: Кеј на Нишави, паркови, паркови специфичних намена (Сарлах), блоковско зеленило, зеленило спортско рекреативних површина, зеленило саобраћајница, зеленило гробаља и расадника и заштитно зеленило. С обзиром да јавних зелених површина има 59,17ха на 46.883 становника, стандард јавних зелених површина у односу на број становника износи око 12,6m² по становнику. Недостају велики паркови (парк-шуме) и засади високог дрвећа. Од укупног броја јавних зелених површина, ЈП Комуналац, тј. РЈ "Зеленило" одржава свега 11,8ха јавних површина. Постоји задовољавајућа количина зелених површина у односу на потребе становништва. Сваке године се ради на повећању и уређивању зелених површина у граду. На подручју Бабушнице зеленило је планирано као парковско зеленило и заштитно зеленило. Уређење зеленила као парковског планирано је у централном подручју насеља, уз реку Лужницу и јужно од основне школе. Заштитно зеленило планирано је дуж саобраћајних коридора, за раздвајање намена становања и пословних и радних зона и на ободу подручја ПГР Бабушница. У Белој Паланци јавне зелене површине постоје у виду паркова, скверова, зелених површина за посебне намене – спортско рекреативни центар Бањица и шуме. Парковско зеленило захвата укупну површину од 2,09ха што представља 0,28% подручја и заступљено је у урбанистичкој целини А, Б, В, заштитно зеленило захвата укупну површину 95,93ха што представља 12,61% подручја и заступљено је просторним целинама А, Б, В. Јавља се по ободу индустријских комплекса као тампон зона и као линијски коридор дуж водотокова и инфраструктурних система. Парковско зеленило највише недостаје Белој Паланци, а потребно је обезбедити повезивање зелених површина у грађевинском подручју са зеленим површинама изван грађевинског подручја. Укупне зелене површине су довољне за задовољење општих потреба општине Бела Паланка.

Браунфилд локације

На територији Урбаног подручја постоји изванредан број браунфилд локација – некадашњих војних или индустријских простора – које представљају потенцијал за урбану регенерацију. У Пироту постоје некадашња индустријска зона и некадашња друштвена предузећа, са често нерешеним имовинско-правним односима. (нпр. некадашње друштвено предузеће „Пиротекс“ са атрактивном локацијом од 2ха на ушћу реке Бистрице у Нишаву) На подручју насеља Бела Паланка нема војних објеката, али постоје напуштени индустријски простори. Један је хала погона фабрике „Весна“ у Црвеној Реци која је у приватном власништву. Налази се на 20m од међународног пута Ниш-Софија и 6km од петље према Бугарској (код Беле Паланке), на

растојању од 60km од границе са Бугарском. У непосредној близини објекта су две реке (Нишава и Црвена Река). Постоји дистрибуциона електрична и градска водоводна мрежа, као и оптички кабл у непосредној близини. Пословна зграда је површине око 2.200 m², од чврстог материјала, са обновљеном челичном кровном конструкцијом. Зграда поседује једну већу халу и неколико мањих. Објекат поседује и независно напајање квалитетном техничком водом из сопственог бунара. Главна и највећа хала има површину око 400m² и висину од 4-5m, са системом канала за принудну вентилацију. Могуће намене су пословни, производни простор, складишни простор за возила и паркинг, тржни центар и сл. Постоји и погон фабрике за израду намештаја од дрвета Украс на улазу у Белу Паланку. Састоји се од више објеката укупне површине 9.086 m². Објекат поседује све неопходне индустријске прикључке и у грађевинском смислу је добро очуван. Фабрика ЕИ Фемид налази се на улазу у Белу Паланку из правца Ниша, на 300m од магистралног пута Ниш-Софија и железничког коридора 10. Фабрика поседује неколико зграда укупне површине око 2.500 m² и сопствену трафо станицу са одобреном снагом 473кV ниског напона и све инфраструктурне прикључке и сопствени пречистач за отпадне воде. Поред те зграде је извориште воде „Бањица“ тако да су све поменуће зграде веома повољне за фабрику за флаширање воде или претварање у бањско лечилиште. Укупно по првој позицији и другој има 4.640 m² површина зграда тј. корисне површине и око 7.330 m² остаје земљиште за изградњу других објеката по потреби инвеститора

5.3.4 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Квалитет и нивои загађења ваздуха, воде и земљишта и ниво буке

Ваздух

Подаци мониторинга ваздуха показују да је квалитет ваздуха у граду Пироту без прекорачења прописаних вредности, изузев у зимским месецима, када вредности чађи у пар дана покажу прекорачења, што се повезује са индивидуалним ложиштима. Нарушавање квалитета ваздуха у Белој Паланци дешава се као последица друмског и железничког саобраћаја. Доминантне загађујуће материје су оне које потичу из саобраћаја и то: угљенмоноксид, азотмоноксид, угљоводоници, олово, сумпордиоксид и чврсте честице величине PM10 и PM2,5µm. Генерално на нивоу Урбаног подручја је стање квалитета ваздуха задовољавајуће, изузев периодично у урбаним центрима.

Вога

Мониторинг квалитета вода за пиће из јавних водовода сеоских насеља Пирота и локалних водних објеката, као и квалитет површинских вода на територији града Пирота показују коректне вредности, са повременим прекорачењима, иако не постоји ППОВ и испуштање отпадних вода је директно у реципијент. Квалитет воде реке Нишаве се мери на мерном месту „Пирот“ и воде припадају II категорији вода, које се у природном стању могу употребљавати за купање, рекреацију грађана, за спортове на води и за гајење разних врста рибе. Квалитет вода у општини Димитровград, укључујући и реку Нишаву, је знатно бољи у односу на приказане резултате обзиром да је Димитровград значајно удаљен, и у горњем току од мерног места, и у овом делу нема значајнијих извора загађења.

Земљиште

Испитивања земљишта нису рађена на територији Града Пирота.

Бука

Праћења мониторинга буке на територији града Пирота врши се сваке године. Ниво буке у просеку не прелази прописане законске вредности за сваку зону. Најугроженија зона буке је зона V – Градски центар, а разлог је велика фреквенција саобраћаја. Повремено прекорачење дозвољеног нивоа буке у Белој Паланци дешава се као последица друмског и железничког саобраћаја. Добијени меродавни нивои показују да ће се у планском периоду нивоа буке, на референтном растојању од 25m од ивице коловоза аутопута Е-80 у току дана износити око 72b(A) и 67db(A) у току ноћи. У нивоу стамбеног објекта, на удаљености 30-40m од коловоза аутопута Е-80, меродавни ниво буке у планском периоду, у току дана износиће око 65 db(A) ноћу, па до 70 db(A) дању.

Тојлојна осјирва

Ниједна од ЈЛС у оквиру Урбаног подручја нема микроклиматске податке и нису вршена мерења којима би документовали локације са повећаним температурама, те се не може утврдити постојање топлотних острва. Претпоставка је да су најугроженије локације ужих градских центара у Урбаном подручју, услед прекомерне изградње са малим процентом незастртих и зелених површина, великом количином изграђеног и заузетог земљишта чврстим и непорозним материјалима, попут бетона и асфалта, као и повећаном одвијању моторног саобраћаја.

Угроженосј од поплава, клизишћа, земљотреса, ерозије и климатских ризика

На територији Урбаног подручја, потенцијално најугроженија подручја са аспекта одбране земље и заштите од елементарних непогода представљају простори са концентрацијом становништва, привредних и непривредних активности, грађевинског фонда и др.

На спровођењу заштите од поплава предност треба дати већим речним токовима (Нишава), а делимично или потпуно угрожена насеља великим водама штитиће се изградњом ободних насипа којима би се бранило једно или група насеља или њихових делова, изградњом заједничког заштитног насипа. Основне мере заштите од поплава спроводе се регулацијом водотокова, као и заштитом водотокова и канала који пролазе кроз насеље од ненаменског коришћења. Важан услов за остваривање укупних позитивних ефеката система за заштиту од поплава и уређење водних токова представља и заштита од ерозије и бујичних токова. Мере заштите од клизања земљишта су првенствено просторно-планске мере које обухватају избегавање планирања било какве изградње на нестабилним теренима и угроженим подручјима, планирање инфраструктурних коридора који заобилазе угрожена подручја и планско озелењавање и пошумљавање потенцијалних клизишта.

Неконтролисана антропогена активност у шуми често доводи до изазивања пожара (најугроженији део је у Г.Ј. "Сува планина И – Трем" у буковим састојинама у наменској целини "66", на екстремно стрмим теренима), што само по себи намеће потребу за бољом заштитом шума. Пожари су честа појава, а како је глобална температура Планете из годину у годину све већа, опасност од пожара је све извеснија. Угроженост шумских састојина од пожара се може разврстати у шест категорија: I степен - састојине и културе борова и ариша; II степен - састојине и културе смрче,јеле и других четинара; III степен - састојине и културе четинара и лишћара а, IV

степен - састојине храста и граба; V степен -састојине букве и других лишћара; и VI степен - шикаре, шибљаци и чистине. На основу степена угрожености може се рећи да је угроженост четинарских шума од пожара највећа. Урбано подручје припада VIII групи интензитета по МЦС (Меркали-Цанцани-Сиелзберг) скали, а мере заштите од земљотреса представљају правилан избор локације за градњу објеката, начин изградње, спратност објеката и др, као и строго поштовање и примена важећих законских прописа и правилника за изградњу објеката у сеизмичким подручјима. У последњим декадама на овим просторима нису регистрована интензивнија сеизмичка померања тла.

Управљање отпадом и гивље депоније

На територији Урбаног подручја у функцији је ЈКП „Регионална депонија Пирот“ опслужује четири општине у региону и то Пирот, Белу Паланку, Бабушницу и Димитровград за око 100.000 становника. Налази се на око 4,5km северно од центра Пирота, 0,5km од пута Ниш – Димитровград и на око 400m од реке Нишаве. Локација је веома погодна у морфолошком смислу са благим нагибима падина, што потенцијално омогућава повећање капацитета. Депонија је урађена по највишим стандардима у управљању отпадом и задовољава већину захтева у погледу заштите животне средине.

На територији Града Пирота уведена је примарна сепарација отпада кроз такозвану суву канту. Код оваквог система примарне сепарације, сви (или неколико) материјала за рециклирање се заједно одлажу у појединачну канту/контејнер и обично укључују мешани ток „сувих материјала за рециклирање“ као што су папир и картон, стаклене боце, конзерве, пластика, метал, итд. Овај систем је употпуњен ефикасним постројењем за секундарну сепарацију отпада (линија за сепарацију), како би се сакупљене фракције додатно издвојиле из мешаног рециклабилног тока. Овај приступ је углавном усмерен на суве материјале за рециклирање (папир, пластика, метали и у мањој мери стакло) који се лакше одвајају у централном објекту за сортирање. ЈП „ Комуналац“ је у обавези да празни канте/контејнере и да довози ову врсту отпада на линију за сепарацију која се налази у оквиру ЈКП „Регионална депонија Пирот“. За потребе примарне селекције обезбеђене су 10.715 плавих канти од 240 литара, 96 контејнера од 1m³, 136 жутих контејнера за стаклену амбалажу капацитета 1m³, и 3 специјална возила за сакупљање и транспорт примарно сепараног отпада. За „мокри отпад“ постоји друга линија превоза где се прикупљени отпад одлаже на телу регионалне депоније у склопу ЈКП „Регионална депонија Пирот“. Комунални отпад се прикупља из контејнера запремине 1,1m³ (ту су укључени и плави контејнери у које се одлаже папир, пластика и метал, и жути контејнери за стакло), и плавих канти од 240 литара за папир, пластику и метал. Поред комуналног отпада врши се прикупљање неопасног индустријског отпада из Tigar Tyresa. Прикупљање се врши специјалним возилима и транспортује се на Регионалну депонију Пирот. Отпад примарне сепарације се одваја, а преостали комунални отпад одлаже на тело депоније.

Општина Бела Паланка сакупља и одвози отпад на Регионалну санитарну депонију у Пироту. Креће се у реализацију Пројекта увођења одвојеног сакупљања рециклабног отпада који спроводи Министарство заштите животне средине у сарадњи са EISP2 програмом подржаним од стране Шведске Владе. Предложени модел примарне сепарације отпада односи се на заједничко сакупљање рециклабних фракција одвојено од преосталог тока комуналног отпада. У првој такозваној “сувој” канти сакупљаће се отпад који обухвата различите врсте материјала погодне за рециклирање као што су пластика, папир, картон, метал, гума и др. а у другој

“влажној” канти сакупљаће се сав преостали комунални отпад који се у највећој мери састоји од биоразградивих категорија отпада (остацн хране и кухињски отпад) као и других фракција као што су текстил, кожа, земља итд.

На основу Програма чишћења дивљих депонија на подручју града Пирота евидентиране су и програмом одређене мере за санацију 19 сметлишта. Специјални резерват природе Сува Планина и Парк природе „Сићевачка клисура“ угрожени су од стране индустријских објеката који се налазе по рубовима заштићених подручја.

5.3.5 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

Водоснабдевање на територији Урбаног подручја је углавном из изворишта. Град Пирот се снабдева водом са изворишта Кавак и Крупац. Вода са изворишта Кавак се само хлорише, док се вода са изворишта Крупац прерађује на ППВ Бериловац. ППВ Бериловац је реконструисано 2018. године са капацитетом од 270l/s, док се са изворишта Кавак користи максимално 90l/s, што је довољно за водоснабдевање града. Бела Паланка се снабдева водом са изворишта Врело, а основни начин производње су рени бунари. Систем је стар и потребна је реконструкција, а пројекат за реконструкцију водоводне мреже је одобрен за финансирање код Светске банке и чека се реализација. Квалитет водоизворишта је задовољавајући и нема загађивача, с тим да водоизворишта у Пироту имају дефинисане зоне заштите и нису угрожена, а у Белој Паланци водоизвориште нема зону заштите.

Потрошња воде у Пироту је у 2021. години била 3.670.876 m³, од тога 2.551.028 m³ становништво и 1.119.848 m³ привреда. Просек потрошње по становнику за 2021. годину био је 185l/ст/дан за град и села укупно. Потрошња воде у Белој Паланци износи 342.922 m³ годишње за становништво, а на привреду одлази 26.210 m³. Градска подручја Пирота и Беле Паланке су у потпуности покривени водоводном мрежом и 100% становника је прикључено на водоводну мрежу, а нема ни рестрикција воде током летњих месеци. Проблем снабдевања водом је за насеља изнда 700m висине због слабе доступности и економске исплативости.

Систем одвођења атмосферских и санитарно фекалних отпадних вода на територији Урбаног подручја је такав да је град Пирот скоро у потпуности покривен канализационом мрежом и 99% становништва је прикључено на канализациону мрежу. Поред града, канализациона мрежа изграђена је и у селима Крупац, Пољска Ржана, Извор, Ђиљан, Барје Чифлик, Бериловац, Градашница. На територији града, обезбеђен је степен прикључености за 90,5% становништва. Канализациона мрежа на територији града је општег типа, тј. фекална се користи и као кишна. У Белој Паланци, је уже градско језгро покривено скоро у потпуности канализационом мрежом и то 99%, а за осталих 1% није поднет захтев за прикључак, док у селима нема канализационе мреже. Кишна канализација постоји, али се ретко користи за обе сврхе.

На Урбаном подручју још увек не постоји Постројење за пречишћавање отпадних вода (ППОВ), али је у Пироту у припреми пројектна документација и очекује се да ППОВ буде изграђено до 2025. године, а такође је и у Белој Паланци у плану израда ППОВ.

Енерџика

На територији Урбаног подручја, у Пироту и у Белој Паланци индивидуална ложишта су доминантан начин грејања, где се као енергент користи највише огревно дрво и значајно мање

пелет. Јавно комунално предузеће „Градска топлана” Пирот снабдева топлотном енергијом стамбени и пословни простор града Пирота. За производњу топлотне енергије и даљу дистрибуцију топлотне енергије купцима „Градска топлана” Пирот од 2020. користи компримовани природни гас као основни енергент. У Белој Паланци не постоји даљински систем грејања. За оба града на територији Урбаног подручја електрична енергија се користи највише у предсезони и за догревање у грејној сезони. Постоје довољни капацитети за дистрибуцију електричне енергије, а занемарљиви део није прикачен на јавну електроенергетску мрежу, са тим да није познат однос потрошње струје на нивоу града између становања и привреде.

На територији Урбаног подручја нема дистрибутивног система природног гаса, али постоји велики потенцијал за коришћењем алтернативних извора енергије. Највећи је у коришћењу биомасе, и соларне енергије и хидроенергије, а већ постоје хидроцентрале на Нишави. Узимајући у обзир да и огревно дрво спада у ОИЕ, више од половине домаћинстава у Пироту користи биомасу као ОИЕ. Коришћење соларне енергије је у зачетку, али је приметан брзи раст њеног удела у укупној структури извора енергије. У Белој Паланци три погона у индустријској зони користе топлотне пумпе за грејање, и то измењиваче, систем вода-вода. На територији града Пирота до сада је издато 57 енергетских пасоша, а на територији општине Беле Паланке 8 објеката јавне намене поседује енергетски пасош категоризације Ц.

5.3.6 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај

Саобраћајна мрежа

Саобраћајна мрежа на Урбаном подручју је добро развијена. Основу саобраћајне мреже Пирота чине државни путеви I реда (IA и IB), и то I A4: Ниш - Пирот - Димитровград – државна граница са Бугарском (гранични прелаз Градина); I B39: Пирот - Бабушница - Власотинце - Лесковац - Лебане - Медвеђа - Приштина - Пећ - државна граница са Црном Гором (гранични прелаз Чакор); државни путеви II реда (IIA и IIB), и то: II A221 Књажевац - Кална - Темска - Пирот – Височка Ржана - Мојинци – Димитровград; II A223: Периш - Бела Паланка - Бабушница - Звонце - Трнски Одоровци - Суково – веза са државним путем 43; II A259: Ниш (петља Малча) - Бела Паланка - Пирот - Димитровград - државна граница са Бугарском (гранични прелаз Градина); II B428: Бела Паланка - Понор - веза са државним путем 39; затим општински путеви I реда; општински путеви II реда; и, општински некатегорисани путеви. У граду Пироту потребно је извршити радове на завршетку изградње саобраћајног прстена – Ринг 2, односно реконструисати раскрсницу улица Козарачка – Хајдук Вељка и завршити изградњу саобраћајнице на делу од улице Цара Душана до Малог моста.

На подручју Бабушнице главне саобраћајнице чине државни путеви I реда IB-39, IIA-223; IIA-224: Нишка Бања - Гаџин Хан – Боњинце. Значајан део путне мреже на територији општине чини систем општинских путева, којима су сва насеља повезана међусобно и са општинским центром. Мрежа локалних путева је разграната али недовољно квалитетна.

Саобраћајна мрежа у Белој Паланци је релативно добро развијена, са државним путевима I реда и II реда, и општинским путевима, али је лоша путна инфраструктура на сеоским и локалним путевима.

Значајан део путне мреже Димитровграда чине државни путеви IIA реда II A221, II A223, и II A259, као и државни пут IIB реда бр. 429. Димитровград - Доња Невља - Врапча - Петачинци -

Трнски Одоровци. На деоницама ових путева које пролазе кроз већа насељена места, у циљу повећања безбедности пешака, потребна је изградња тротоара, као и изградња и адекватно уређење стајалишта линија јавног превоза путника.

Саобраћајна координација постоји између локалних тела за координацију послова безбедности саобраћаја, као и између ЈЛС и Агенције за безбедност саобраћаја РС. Постоји интермодално чвориште у оквиру Слободне зоне Пирот.

Безбедносћ у саобраћају

На Урбаном подручју не постоје локације на којима је нарочито угрожено безбедно одвијање саобраћаја, односно не постоје „црне тачке“ на локалној саобраћајној мрежи. Већи број саобраћајних незгода у Пироту се догађа на деоници која је уједно и саобраћајно најоптерећенија, а то је Индустријска зона – Николе Пашића – Књаза Милоша – Српских владара, односно на раскрсницама са улицама Трг Републике и Саве Ковачевића. Посебно су угрожена укрштања железничке пруге са локалном путном мрежом. Стање инфраструктуре, и путне и железничке, на самим прелазима у већини случајева је лоше. Такође, често долази до кварова и отказивања рада браника/полубраника на прелазима преко пруге.

Јавни градски и приградски превоз

Јавни градски превоз (ЈГП) у Пироту је уређен са 6 линија градског саобраћаја и линија приградског саобраћаја. Приградске линије обухватају већи број села, изузев неколицине која су инфраструктурно недоступна. Проблем превоза је пре свега територијална разуђеност и велика удаљеност села Пирота, а релативно мали број путника, нарочито до планинских села, што чини поједине линије економски неоправданим. У Белој Паланци је ЈГП делимично развијен, постоји пар приградских линија, али је ситуација налик оној у Пироту. Услуге ЈГП у оба града обезбеђује приватни сектор. Возила јавног превоза и аутобуска стајалишта нису у потпуности прилагођена особама са инвалидитетом, нарочито особама у инвалидским колицима. Приградски и међуградски превоз путника на територији Димитровграда обавља се у највећој мери друмским и делимично железничким саобраћајем. Безбедност на железничким прелазима није на задовољавајућем нивоу.

Пешачке зоне

Насеље Пирот има уређену пешачку зону у централном делу коју чине: Трг пиротских ратника, Трг ослободилаца Пирота и Трг Добрице Милутиновића а кеј реке Нишаве је уређен као пешачка зона. У Белој Паланци не недостају пешачке зоне.

Бициклистички саобраћај

У Пироту не постоје изграђене бицикличке стазе физички одвојене од моторног саобраћаја. У претходном периоду обележаване су бицикличке траке на најфреквентнијим бицикличким коридорима, које у међувремену нису обновљене, тако да је саобраћајна ситуација изгледала и на већини места потпуно обрисана услед експлоатације. Спортски центар Пирот је урадио саобраћајни пројекат Унапређење бицикличког саобраћаја у Пироту, покушано је да се нађу средства у оквиру позива Interreg Iра Програма за пројекат „Мобилност за чист ваздух“ који подразумева обележавање бицикличких стаза и систем јавног превоза бициклима. У Белој Паланци не постоје бицикличке стазе, потребна је њихова изградња.

Паркирање

Недостаје ванулично паркирање на ободу централне градске зоне Пирота, како би се моторни саобраћај у најужем градском језгру свео на најмању могућу меру, док паркинг простори недостају у ужем градском језгру Беле Паланке.

Железница

На територији Града Пирота постоји магистрална једноколосечна неелектрифицирана железничка пруга Ниш – Димитровград – државна граница – Драгоман, на којој је организован јавни путнички и теретни саобраћај. У Белој Паланци нема железничког путничког саобраћаја, већ се одвија само транспорт роба. Такође, поједине железничке раскрснице – укрштање пруге и локалних путева – нису добро обележене. Кроз подручје општине Димитровград пролази и међународна магистрална железничка пруга нормалног колосека Е-70 Ниш – Пирот – граница Р. Бугарске.

Водни саобраћај

На територији Урбаног подручја не постоји речни саобраћај.

Информационе и дигитализација

У Пироту је од 2008. године уведен систем електронске наплате паркирања СМС Паркинг, а у току је израда Елабората за увођење система за евиденцију слободних паркинг места у зонираном подручју на територији града. На малом подручју у центру Беле Паланке постоји покривеност града јавним бесплатним интернетом, и то је реализовано као WФ дрво, што је резултат пројекта у сарадњи са Министарством за државну управу и локалну самоуправу.

Авио саобраћај

У оквиру Урбаног подручја не постоји инфраструктура за авио саобраћај, а најближи аеродром Константин Велики налази се у Нишу на око 50km од Беле Паланке, 75km од Пирота и Бабушнице и на 100km од Димитровграда, постоји и аеродром у Софији у Републици Бугарској.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

5.4.1 Приступ управљању

Интегрални и одрживи урбани развој подразумева специфичан начин управљања процесом који тежи да усагласи различите релевантне актере у планирању, финансирању и администрирању. Кључни аспекти управљања урбаним развојем су: 1) приступ управљања на више нивоа (на овом подручју постоји), који се односи на координацију и усклађивање активности између различитих нивоа управљања; 2) приступ са више заинтересованих страна, који се односи на укључивање свих релевантних актера током циклуса развоја јавне политике; и 3) принцип "одоздо - на горе" и партиципација грађана, која се односи на иницијативе вођене од стране локалне заједнице и подстицање укључивања локалних актера.

Управљање на више нивоа и партнерства

На територији Урбаног подручја, управљање на више нивоа у смислу координације и усклађивања акција између различитих нивоа управе од међународног, преко националног до локалног нивоа по питању међуопштинске сарадње спроводи се кроз неколико програма и

пројеката. На тим програмима и пројектима као партнери сарађују актери међународног, националног и локалног нивоа, као и регионалан агенција PPA Југ.

По питању међународног нивоа, подршка квалитетном управљању се реализује кроз неколико пројеката Европске уније (ЕУ У Граду Пироту):

- CARDS Програм (пројекти: Оснивање Канцеларије за локални економски развој и Успешан модел економске прекограничне сарадње изградње) са општином Монтана из Бугарске);
- IPA CBC Програм (пројекти: Развој мале спортске инфраструктуре у прекограничном региону Монтана-Пирот; Будућност је у нашим рукама; Промоција прекограничне сарадње кроз развој спортске инфраструктуре; Побољшање система управљања отпадом у прекограничном региону Монтана-Пирот; Модернизација културних центара у прекограничном региону Чупрен –Пирот; Модернизација и унапређење постојеће спортске инфраструктуре у прекограничном региону Монтана-Пирот; Валоризација културног наслеђа у прекограничном региону Монтана-Пирот; Оснивање Центра за едукацију и помоћ трудницама и мајкама; Прекогранична сарадња као основ одрживог развоја; Модернизација и обнова образовних установа у прекограничном региону Монтана-Пирот; Спречавање демографског колапса у прекограничном региону Монтана-Пирот; Конзервација, Ревитализација и изложбене поставке ране хришћанске базилике и средњовековне тврђаве у прекограничном региону; Рекреативне и спортске локације као туристички потенцијал региона; Заједничке прекограничне иницијативе за стварање еколошки здравог региона; и Спортске активности за младе будућност за све у прекограничном региону). Партнери на програмима су поред Града Пирота и општина Монтана, Перник (Слободна зона Перник), Правец, Вршец и Чупрен, а у неколико пројеката и удружења цивилног сектора, попут Удружење Визија Пирот, Удружење Звоно и Удружење Новитас.
- IPA Транснационални програм (пројекат: ADB Мулти моделна платформа) и RSEDP2 програм (пројекти: Кластер сирева југ и Центар младих, запошљавања и предузетнишва) са општином Монтана из Бугарске; и
- EUPRO (пројекат: Пословна инфраструктура-део логистичког центра Пирот), EUPRO PLUS (Адаптација зграде у власништву Града Пирота у мултифункционални објекат за културне, друштвене и пословне догађаје) и UNOPS програми (пројекат: EU SAI Социјално становање и инклузија).

Министарства Републике Србије су главни национални партнери на програмима и пројектима.

Остварено је и неколико регионалних иницијатива, пројеката и партнерстава у виду међуопштинске сарадње са неколико ЈЛС:

- Између Пирота, Бабушнице, Беле Паланке и Димитровграда кроз Међуопштински споразум о регионалној сарадњи у управљању чврстим комуналним отпадом и Уговор о оснивању Јавног комуналног предузећа „Регионална депонија Пирот“ које управља депонијом. Изграђена је заједничким средствима из ЕУ фондова (3.800.000 евра), Еко фонд (1.000.000 евра) и Град Пирот (500.000 евра), као регионални пројекат за 4 општине Пиротског округа. Регионална депонија је почела са радом у јануару 2013. године уз сарадњу свих учесника;
- Проширење „Слободне зоне“ Пирот које је потврђено Одлуком Владе о проширењу на општине Димитровград и Бабушница (Сл. лист 51/2019). Овим се оснива Слободна зона као Регионална слободна зона у Граду Пироту и општинама Бабушница и Бела Паланка;

- Акт о оснивању Локалне акционе групе Catena Mundi са оснивачима општине Бела Паланка и општине Бабушница (између осталих);
- Град Пирот и општине Бела Паланка, Бабушница и Димитровград су оснивачи Регионалне развојне агенције Југ и потписници акта о оснивању АРР Југ. Од 2009. године (Бабушница од 2022.) активно учествују у управљању АРР кроз Скупштину АРР;
- Неколико регионалних иницијатива и пројеката, које спроводи РРА Југ а који укључују учешће ИТИ општина: Via Militaris (IPA CBC БГ-СР), LANDS (Erasmus +), Link Up Serbia II (ADA), Inno-LAB, C2CE-, Ц2ЦЕ-Од кризе до циркуларности (EUPRO+);
- RELOF 2 (2019) – партнерство Града Пирота са општинама Димитровград и Бабушница – где су партнери добили менторску подршку за увођење или унапређење финансијског управљања и контроле (ФУК) као и унапређење надзора јавних предузећа);
- RELOF 2 (2020) – партнерство Града Пирота са општинама Димитровград, Бабушница и Бела Паланка – где су партнери добили менторску подршку за увођење или унапређење интерне ревизије као и унапређење надзора јавних предузећа);
- „Успостављање и даљи развој услуга социјалне заштите у општинама Димитровград, Бела Паланка, Бабушница и Власотинце за децу са сметњама у развоју“ Општи циљ пројекта је подршка развоју услуга у заједници за децу са сметњама у развоју у општинама Димитровград, Бела Паланка, Бабушница и Власотинце - СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА - ИПА 2008 - Делегација Европске уније у Републици Србији, 2011-2013;
- Exchange 4 – Пројекат „Чиста животна средина за бољи живот“, партнерство између општине Бабушница и општине Димитровград са циљем унапређења регионалног система управљања отпадом за пиротски регион кроз успостављање примарне сепарације отпада у општинама и кроз подршку затварању и санација несанитарних општинских депонија и депонија.

Подршка РРА Југ општинама на годишњем нивоу одвија се и кроз спровођење програма услуга акредитованих регионалних развојних агенција потенцијалним инвеститорима, стандардизовани сет услуга (ССУ) за микро, мала и средња предузећа, мере суфинансирања годишње чланарине јединица локалних самоуправа за рад и пословање акредитованих РРА као и подршку спровођење програма за МСП Фонда за развој.

Партиципацијивни њрисџџ

Примена партиципације грађана и иницијативе локалног становништва реализована је приликом израде урбанистичких и просторних планова кроз законом обавезне јавне консултације и јавни увид на територији Урбаног подручја, а најбоље примере представљају Просторни план Града Пирота, Просторни план општине Бела Паланка 2009 – 2024, низ планова генералне регулације и планове детаљне регулације, а један од најважнијих је ПДР "Регионалне санитарне депоније за општине Пирот, Димитровград, Бела паланка и Бабушница".

Партиципација грађана спроводи се у Пироту кроз радне групе, презентације плана и јавну расправу за Локалне стратегије руралног развоја ЛАГ Катена Мунди, 2020 - 2023, План развоја Града Пирота 2021-2028, Средњорочни план развоја града Пирота 2022-2024. Такође, и за низ локалних акционих планова, попут оног за запошљавање за 2021-2023, за децу Пирота 2019-2024, управљања отпадом Града Пирота 2021-2031, за социјално укључивање рома и ромкиња 2019-2021. Затим и у оквиру програма и планова, попут оног о заштити животне средине 2019-

2023, развоја туризма града Пирота 2018-2022, Плана капиталних инвестиција 2021-2024, Стратегије безбедности саобраћаја за период 2018 до 2023, Плана Јавног здравља Града Пирота 2019-2021, и у изради Стратегије интегрисаног територијалног улагања за регион БГ-СР прекограничне сарадње. У Белој Паланци су за План развоја општине Бела Паланка 2021-2028. у чијој изради су учествовали и представници привредника, пољопривредника и других стручњака осим представника јавног сектора. За Локални акциони план за родну равноправност Општина Бела Паланка 2021-2023 оформљене су радне групе, презентација плана и јавна расправа. За Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња у општини Бела Паланка за период 2021.–2023. године учествовали су и представници ромских удружења, здравствене медијаторке, педагошки асистенти, итд. За Програм за унапређење положаја особа са инвалидитетом на територији општине Бела Паланка 2021. до 2023. су током израде одржане консултације са заинтересованим странама и циљним групама и спроведена је јавна расправа. За Стратегију за унапређивање предшколског васпитања и образовања општине Бела Паланка 2021. до 2024. организована је јавна расправа са свим заинтересованим странама, попут представника ромских удружења, здравствена медијаторка и представници Дома здравља, као и представници Савета родитеља.

Додатно, Град Пирот реализују трећу годину заредом Пројекат Партиципативно буџетирање, уз сарадњу са организацијама БИРН Србија и NALED, а надаље овај пројекта спроводи самостално уз одређену техничку подршку БИРН-а. Партиципативно буџетирање је процес који укључује грађане и остале заинтересоване стране у одређивање приоритета и доношење планова потрошње у оквиру буџета локалне самоуправе. На овај начин, део буџета намењен је за пројекте од интереса за локалну заједницу

5.4.2 Извори финансирања

Постоје различити видови финансирања урбаног развоја на територији Урбаног подручја, од националних и међународних фондова, буџета ЈЛС, јавно – приватних партнерстава, и приватних фондова у виду кредита инвестиционих и комерцијалних банака на подручју Републике Србије.

Главни домаћи извори финансирања урбаног развоја су сопствена средства/буџет ЈЛС. У и програми различитих министарстава Републике Србије. У Пироту је Министарство туризма финансирало "Оснаживање српске средњовековне тврђаве Кале - II фаза и музеја Понишавља", затим Министарство културе „Израду пројектно-техничке документације за Дом војске“, Министарство државне управе „Успостављање јединственог управног места“, и Министарство грађевинарства за „Израду планске документације -Просторни план Града Пирота“. У Белој Паланци је Министарство заштите животне средине финансирало кроз IPA 2017 фонд и EISP 2 (Environmental Infrastructure Support Programme) Инструмент за предприступну помоћ (IPA 2) – Европске комисије, Оперативни споразум о програмирању, спровођењу, праћењу и вредновању акционих програма, затим Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде – Управа за аграрна плаћања, Програм припреме локалних стратегија руралног развоја у 2019. години – LEADER приступ.

Постоји и билатерална и мултилатерална сарадња и донаторски програми, попут Реформе социјалне заштите у Републици Србији - Подршка развоју локалне заједнице коју је спровело Министарство рада и социјалне политике кроз IPA 2008 фонд за Социјална инклузију – IPA 2008.

Од страних извора финансирања урбаног развоја коришћени су фондови ЕУ, и то за Примарну сепарацију отпада у четири региона кроз IPA 2017 фонд, затим Изградња Постројења за пречишћавање отпадних вода у Пироту кроз фонд Немачке развојне банке KfW. Постоји и билатерална и мултилатерална сарадња и донаторски програми у коју улазе сви пројекти прекограничне сарадње (један је INTERREG IPA Cross Border Cooperation).

5.4.3 Транспарентност и информисање

По индексу транспарентности локалне самоуправе за 2022. годину Град Пирот је на високом 14. месту са индексом 65, што је повећање од чак 58,5% (98 место и индекс 41 у 2021. години); Димитровград је такође на добром 25. месту са индексом 57, што је повећање од 32.6% (88. место и индекс 43 у 2021. г.); Бабушница је на 50. месту са индексом 51, што је повећање од 4.1% (58 место и индекс 49 у 2021. г.); и Бела Паланка на 127. месту са индексом 37, што је мали пад од 2,6% (113 место и индекс 38 у 2021. г.).

У Белој Паланци постоји развијен систем електронске комуникације између управе и грађана, а постоји и седам услуга у општини које су регистроване на порталу Е-управа.

У Пироту и Белој Паланци постоји ГИС града, али се не користи у адекватном обиму у управљању урбаним развојем. Ради тога не садржи већину података за ту сврху и никад није ажуриран од како је уведен. Евидентан је недостатак обученог и квалификованог кадра за обављање овакве врсте посла.

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

Њредносѝи/снаѝе

- Повољан положај и саобраћајна повезаност на међудржавном нивоу > тромеђа Бугарске, Румуније и Србије > најкраћа путна веза Европе ка Црноморском басену
- Неколико браунфилд локација инфраструктурно опремљених > потенцијал за урбану регенерацију (градска насеља Пирот, Бела Паланка)
- Недирнута природа, еколошка очуваност и природни ресурси (Стара Планина, долина реке Јерме, Завојско језеро, Сићевачка клисура, Венерина долина, Лужничка котлина, Јама Безданка, Звоначка бања, Белопаланачка пећина Јовина, Петрлашка пећина, воде, шуме), Еколошка мрежа Натура 2000
- Културно материјално и нематеријално наслеђе препознатљиво у аутохтоној и делимично видљивој, отоманској архитектури (село Пресека, Остатовица) и вернакуларној архитектури, те олично и кроз традиционалне производе, већ широко препознатљиве (пиротски качкаваљ, ћилим, пиротска пеглана кобасица, сушеница, вурда, паприка Вртка и др.), навике, обичаји, говор, кухиња, сатри занати и др.
- Трансформација и адаптација градског насеља Пирот савременим потребама развоја нових технологија и индустрија (привредни комплекс, Слободна зона Пирот, угоститељство и др.)

слабосѝи/негосѝаци

- Ексцентричан положај у Србији и удаљеност од већих урбаних центара
- Висок централитет локалних градских насеља у односу на остала (функције, планирање/урбанизам), слабе везе са руралним залеђем и недовољна вертикална координација (република-локална самоуправа)
- Ширење урбаног подручја и повећана стамбена изградња (градско насеље Пирот), као и велики број бесправно саграђених објеката без правног статуса и решења
- Специјални резерват природе Сува Планина и Парк природе „Сићевачка клисура“ су угрожени индустријским објектима, док је честа појава прекомерне сече шума, агресивног ширења каменолома и угрожавања природних вредности људским активностима.
- Недовољна искоришћеност и спора трансформација бивших индустријских и војних браунфилда
- Недовољна искоришћеност и неравномерна развијеност туристичких потенцијала

Њоѝенцијали/моѝућносѝи

- Могућности урбане регенерације урбаних структура и јавних простора > занатска четврт у Тијабари, оживљавање градића Кале и Средњовековне тврђаве Момчилов град
- Могућности урбане обнове сеоских објеката месних заједница, као и пренамене напуштених школа, домова културе, сеоских објеката и др.
- Регенерација браунфилда > бивши индустријски и војни комплекси инфраструктурно опремљени и саобраћајно одлично повезани

- Еколошка очуваност и природни ресурси за развој одрживог туризма
- Развој културног туризма и туристичких дестинација са културним и природним наслеђем
- Добро очувана животна средина као основ еко и руралног туризма (Звоначка бања, Љуберађа (Бабушница), Темска, Гостуша, Сенокос, Горња Каменица и др.) и производњу органске хране
- Брендирање туристичких и пољопривредних производа и дефинисање профилисаних туристичких итинерера и њихово повезивање ради унапређења целокупне туристичке привреде
- Јачање урбано-руралних веза кроз интензивирање реалне кооперације, децентрализације функција, заједничких пројеката и др.

Њрејње/ризици

- Напуштени индустријски комплекси > без нових намена и нерешено имовинско-правно стање
- Наставак нелегалне изградње и нерешавање проблема ових објеката и територија
- Даље угрожавање природних и културних добара нелегалном и прекомерном градњом (нпр. у Димитровграду комплекс гумарске индустрије)
- Неконтролисано ширење насеља и узурпација пољопривредног и шумског земљишта
- Недовољна повезаност са туристичком понудом околних дестинација

Њојребе

- Оснаживање постојећег/креирање новог идентитета јавних урбаних простора
- Адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација
- Урбана регенерација градске структуре, уређење и очување јавних простора и обнова и пренамена сеоских објеката (напуштених школа, домова културе, и др.)
- Санација бесправне градње
- Очување и боље управљање природним пределима
- Јачање урбано-руралних веза кроз развој социјалне и техничке инфраструктуре на руралном подручју, програме мониторинга екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима и бољу понуду радних места и услуга
- Диверзификација туристичке понуде кроз развој еко туризма, руралног туризма, културног туризма и др. и боље повезивање са туристичком понудом околних дестинација

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

Њредносѝи/снаје

- Богатство шума и шумског земљишта у Урбаном подручју
- Завојско језеро > водени и енергетски ресурс за производњу чисте енергије
- Регионална депонија Пирот за читаву територију Урбаног подручја > око 100.000 становника и примарна селекција отпада и рециклирање
- Систем даљинског грејања у градском насељу Пироту
- Развијена саобраћајна мрежа локалних путева

- Близина и добра повезаност са аеродромима у Нишу и Софији
слабосији/недосијаци
- Недовољно зелених површина и загађен ваздух у центрима Урбаног подручја > саобраћај и грејање током зиме, прекомерна изградња, дивље депоније и др.
- Непостојање система за пречишћавања отпадних вода и испуштање непрерађених отпадних вода привредних субјеката у реципијенте и недостатак сепарационе канализације.
- Слаба примена зелено-плаве инфраструктуре, као и уништавање саобраћајница (нпр. пут 121) пробијањем атарстких путева
- Проблем водоснабдевања, нарочито у насељима на висинама изнад 700 метара која остају без воде
- Загађеност земљишта и површинских и подземних водотокова отпадним водама из септичких јама > непостојање канализације у већини сеоских насеља
- Дивље и несанитарне депоније
- Угроженост специјалног резервата природе Сува Планина и Парка природе „Сићевачка клисура“ (Бела Паланка) индустријским објектима
- Неуређени речни токови > незадовољавајући степен заштите од поплава
- Слаба безбедност железничких пружних прелаза у насељима
- Недовољно развијена бицикличка инфраструктура и недостатак обележених бицикличких стаза
- Недовољно простора за улично и организовано паркирање
- Приградски превоз > територијална разуђеност и велика удаљеност села
- Мала покривеност бесплатним Интернетом

могућности/могућности

- Коришћење алтернативних извора енергије > биомаса, енергија сунца (соларне енергане и панели на равним крововима), ветра и воде.
- Потенцијално проширење и повећање капацитета регионалне депоније Пирот
- Санација несанитарних депонија
- Примарна селекција отпада и рециклажа
- Унапређење бицикличког саобраћаја > Interreg IPA Програм „Мобилност за чист ваздух“ систем јавног превоза бициклима
- Ослобађање централних урбаних зона од моторног саобраћаја проширење јавних пешачких површина, развој јавног превоза и коришћење возила на алтернативни погон
- Повећање површина под шумама
- Изградња гасовода за општине у којима овај систем недостаје
- Могућности након отварања Поглавља 27 у преговорима за ЕУ интеграције које ће унапредити законодавни оквир и отворити могућност повећаног улагања у заштиту животне средине, као и коришћење средстава Зелене агенде за Западни Балкан
- Коришћење Nature Based Solutions за уређење и заштиту од поплава Нишаве
- Изградња новог граничног прелаза Градина 2

Њрејње/ризици

- Неискоришћеност потенцијала природних ресурса и обновљивих извора енергије
- Недовољно коришћење алтернативних (еколошки чистих) видова превоза на територији Урбаног подручја и унапређење железничке инфраструктуре
- Наставак индустријског и привредног загађења животне средине
- Ширење насеља дуж саобраћајница
- Узурпација пољопривредног и шумског земљишта, као и деградација пашњака због проширивања инвазионих врста
- Даља угроженост животне средине и еколошки проблеми од дивљих депонија
- Концепт развоја урбаних садржаја који погодује већој употреби путничких аутомобила
- Неажуриран катастар и низак ниво спровођења прописа

Њојребе

- Ревитализација и санација саобраћајне мреже и унапређење урбане мобилности
- Изградња тротоара у насељеним местима и уређење стајалишта линија јавног градског превоза
- Изградња бициклическе инфраструктуре и обележених бициклических стаза
- Реконструкција водоводне мреже и изградња водонепропусних септичких јама у већини сеоских насеља
- Ефикасније пречишћавање и сепарација отпадних вода

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

Њрегносћи/снаје

- Брендирани производи пиротски качкаваљ, ћилим, пиротска пеглана кобасица, као
- Индустријске зоне и Слободна зона Пирот и подзоне у Димитровграду, Бабушници и Белој Паланци
- Релативно развијена употреба ИТ сектора у привреди
- Повезаност сектотра МСП са великим системима (нпр. ТИГАР), као и поједине локалне субвенције за start up кредите и подршку инвеститорима
- Гастрономски сајмови и други облици промовисања Урбаног подручја
- Велика количина биомасе и производња сечке

слабосћи/негосћаци

- Недостатак радне снаге и неповољна квалификациона структура радника на Урбаном подручју
- Велика просечна незапосленост
- Недостатак формалних институција за подршку производњи и предузетништву
- Недовољно доступних „гринфилд“ локација за инвестирање (мале површине, неадекватна инфраструктура, итд)
- Резервисаност јавног сектора за подстицање циркуларне економије

Њоѡенцијали/моѡућносѡи

- Регионална и прекогранична сарадња – међуопштинско и регионално повезивање и сарадња у области економије и културе
- Доступност и коришћење републичких и страних фондова за развој бизниса
- Развој органске производње хране
- Институциона подршка развоју Урбаног подручја – нпр. Развојни институт Пирот (за читаво урбано подручје)
- Аплицирање за ЕУ фондове ради подстицања развоја циркуларне економије
- Грађевински и биоразградиви отпад као ресурс за рециклирање и изградња компостана
- Креативна индустрија/стари занати – за брендирање и пласман производа
- Унапређење енергетске и саобраћајне инфраструктуре и прилагођавање еколошки прихватљивим стандардима (електрификација пруге, топлане на биомасу, гасовод и др.)

Њреѡње/рисици

- Велика просечна незапосленост и наставак одлива квалитетне радне снаге са Урбаног подручја
- Ослањање развија привреде на индустрије које су значајни загађивачи животне средине
- Некоришћење финансијских инструмената на државном нивоу (таксе) за отпад и отпадну воду
- Слаба приступачност Урбаном подручју и мали број алтернативних видова превоза

Њоѡребе

- Квалификована и обучена радна снага
- Институционална и ваниснтитуционална подршка старт-ап фирмама и развој руралне економије
- Унапређење путне и комуналне инфраструктуре у циљу привлачења нових инвестиција
- Унапређење јавног међуградског превоза који би повезао насеља у Урбаном подручју
Мотивисање и артикулисање потреба за ревитализацијом кооперације и удруживање привредника и произвођача

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

Њрегносѡи/снаѡе

- Значајна јавна издвајања за социјалне услуге
- Велико искуство и стручност запослених у области социјалне заштите
- Познавање потреба лица из социјално угрожених категорија
- Добра сарадња са невладиним сектором који је оспособљен да пружа и услуге социјалне заштите
- Развијена спортска инфраструктура са савременом опремом
- Квалитетне институције културе локалног и регионалног значаја са постојећом инфраструктуром и садржајима

- Целоживотно учење и смањење броја неписмених и необразованих и први акредитовани програм дуалних студија у Србији припремљен у сарадњи и према потребама привредних субјеката Урбаног подручја
- Велики број уметника, нарочито ликовних стваралаца

слабосићи/негосићи

- Недовољни просторни капацитети у објектима за здравствену заштиту
- Мали број деце узраста 0–3 године која су у систему предшколског васпитања и образовања (24,3%)
- Услуге социјалне заштите нису довољно доступне у руралним срединама
- Слаба информисаност корисника о могућности остваривања права
- Непостојање прихватилишта за одрасла и стара лица, децу и жртве насиља
- Недостатак људских ресурса и доступност садржаја примарне здравствене заштите (лекари, хитна помоћ и др.)
- Недовољна сарадња привреде и средњих школа за потребе едукације стручних кадрова
- Недостатак високошколских институција
- Недостатак сала за физичко у школама и заштитних радионица у фирмама за децу са посебним потребама
- Недовољна покривеност културним садржајима у неким деловима Урбаног подручја

йошеницијали/могућности

- Прекогранична сарадња са градовима из Бугарске у области културе, спорта, образовања и др.
- Укључивање приватног сектора као пружаоца услуга из области социјалне заштите
- Успостављање боље сарадње институција и установа између локалних самоуправа ради размене искустава и знања

јрејње/ризици

- Наставак опадања броја становника, миграција младе и квалификоване радне снаге и старења становништва
- Велики број једночланих/двочланих старачких домаћинстава на селу и пораст броја старих лица са потребама
- Лош економски положај просветних, социјалних и здравствених радника и недостатак радника у образовању, социјалној заштити, култури и др.

јошребе

- Успостављање нових услуга социјалне заштите:
 - социјално-едукативне и саветодавно-терапијске услуге,
 - услуге помоћи старим лицима,
 - прихватилиште за социјално угрожене категорије становништва (жртве насиља, бескућници, стари и изнемогли, становници у стању тренутне социјалне потребе и сл.)

- Успостављање система хитне здравствене помоћи болеснима на целој територији Урбаног подручја и реконструкција и адаптација амбуланти на сеоском подручју
- Успостављање одговарајућих образовних смерова у средњим школама у складу са потребама Урбаног подручја
- Унапређење стања и изградња неопходних спортских објеката за базичне спортове и рекреативних садржаја
- Подизање нових меморијалних комплекса, музеја и осталих објеката културе и мапирање Урбаног подручја за потенцијално нове културне садржаје и њихово повезивање

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

Њредносѝи/снаѝе

- Управљање на више нивоа - међународни, национални и регионални актери кроз различите програме и пројекте
- Партиципативни приступ у изради стратегија и планова развоја и укључивање заинтересованих страна и стејхолдера, националних мањина, социјално угрожених категорија становника, здравствених медијаторки, педагошких асистената, итд.
- Партиципативно буџетирање и укључивање грађана и других заинтересоване страна у одређивање приоритетних пројекта за реализацију од интереса за локалну заједницу
- Грађанске иницијативе за теме одрживог развоја и заштите животне средине
- Различити међународни и домаћи видови финансирања урбаног развоја
- Развијен систем електронске комуникације између управе и грађана
- Велика транспарентност локалне самоуправе за 2022. годину (Пирот на 14. месту, Димитровград на 25., Бабушница на 50. и Бела Паланка на 127. месту)

слабосѝи/негосѝиаци

- Слаба међуопштинска сарадња
- Недостатак квалификованих кадрова и преоптерећеност постојећих у јединицама локалне самоуправе за управљање урбаним развојем
- Мала и недовољна употреба Географских информационих система у управљању урбаним развојем и недовољна обученост за коришћење савремених ИТ система
- Комуникација са грађанима у вези са усвајањем планова развоја није довољно прилагођена и разумљива што за последицу има недовољну заинтересованост и неинформисаност

Њоѝенцијали/моѝућносѝи

- Међународни и национални програми и пројекти за изградњу и подизање капацитета управљања
- Умрежавање, сарадња и партнерство са актерима јавног и приватног сектора на међународним пројектима
- Јавно-приватна партнерства у многим областима - инфраструктура; брендирање места; одржива мобилност; развој одрживог и културног туризма и др.

- Јачање сарадње ЈЛС у оквиру Урбаног подручја за комплементарност садржаја > модел урбаних подручја са „општим урбаним контекстом“ > квалитетан живот становништва и туриста;
- Јачање сарадње ЈЛС за управљање развојем Урбаног подручја и заједничка брига о стању животне средине, реализацији регионалних депонија и другим пројектима.
- Боља сарадња са цивилним и приватним сектором и јачање транспарентности у доношењу одлука у управљању урбаним развојем
- Значајно боље коришћење ГИС и унос постојећих просторних података у систем
- Формирање Савета корисника заштићеног природног добра

Њрепње/рпзпцп

- Споро реформисање администрације за процесе управљања са више актера
- Низак ниво партиципације грађана у процесу планирања и реализације урбаног развоја
- Мигрирање младих, високо образованих у веће градове и иностранство
- Успоравање европских интеграција и процеса придруживање ЕУ и економска криза изазвана ратом у Украјини - смањен број ЕУ пројеката и додатних извора финансирања

Њошрбе

- Изградња и подизање капацитета у интегралном урбаном управљању
- Квалитетније управљање у оквиру Урбаног подручја, нарочито животном средином и смањење антропогених утицаја у урбаним насељима
- Комплементарно и заједничко аплицирање на нивоу Урбаног подручја за међународне пројекте
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирању изван формалних облика за квалитетно урбано управљање
- Увођење савремених технологија и ГИС алата у управљање територијом на нивоу урбаног подручја
-

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

ПИРОТ ЈЕ УРБАНО ПОДРУЧЈЕ СЛОБОДНИХ, ВРЕДНИХ ЉУДИ И НЕСПУТАНЕ ПРИРОДЕ. Подручје очуване, чисте животне средине и циркуларне економије, које даје здраву храну за будуће генерације. Мултикултурална средина, израженог и препознатљивог идентитета, у којој се не расипа оно што је корисно и брани оно што је вредно. Територија Пирота је спој древног и модерног, младог и старог, коју прожима слободни проток робе и људи. У Пирот се долази са свих крајева света, у њему су реке пуне воде, пашњаци пуни оваца и села пуна деце.

УРБАНО ПОДРУЧЈЕ ПИРОТ – СЛОБОДНА ЗОНА, СЛОБОДНИ ГРАЂАНИ, СЛОБОДНИ ПРОТОК РОБЕ И ЉУДИ

ШТЕДИМО И ЗА СТАРОСТ: СА 48 НА 28 ГОДИНА ЈЕ ПРОСЕЧНА СТАРОСТ СТАНОВНИШТВА

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, специфичних циљева и мера стратегије урбаног подручја (СУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд⁵ (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелених и плавих инвестиција, циркуларне економије, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљања ризиком и његове превенције, те одрживе урбане мобилности; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то: Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁶; Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁷; Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године⁸; Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године⁹ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт¹⁰; Просторни План

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁸ <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>

⁹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

¹⁰ <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucescje-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт¹¹; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт¹²; Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године¹³; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године¹⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“¹⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године¹⁶ („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године¹⁷ („Сл. гласник РС“, бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године¹⁸ („Сл. гласник РС“, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године¹⁹ („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије са Акционим планом, Нацрт²⁰; Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године²¹ („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019); Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године²² („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019); Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог²³; Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године²⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године²⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године²⁶ („Сл. гласник РС“, број 85/2014); Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године²⁷ („Сл. гласник РС“, број 35/15).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности;

¹¹ <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

¹² <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>

¹³ <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

¹⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

¹⁵ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

¹⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

¹⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

¹⁸). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

¹⁹ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

²⁰ <https://www.srbija.gov.rs/>

²¹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

²² <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

²³ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>

²⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

²⁵ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

²⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

²⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;
- 4) Унапређење друштвеног благостања, и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

"Локализовање" циљева, специфичних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба, предлога пројеката, и где је извршена финална корекција специфичних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, специфичних циљева и мера за урбано подручје.

Табела 1: Тематски циљеви, специфични циљеви и мере

Објашњење коришћених скраћеница: **Ц** – **ЦИЉ**, **СЦ** – **специфични циљ**, **М** – **мера**

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
СЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 1 Развој, обнова и регенерација недовољно искоришћених објеката, зона и целина укључујући и ревитализацију браунфилд локација <ul style="list-style-type: none"> • Димировград (ГИД Гумарска индустрија и Слобода) • Бела Паланка (Укас, Весна) • Пирот (Пиротекс, дувачко-графика) • Бабушница
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима, укључујући и последице климатских промена (плављење, топлотна острва и др.)
М 1.1.3 Уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности и унапређење културе становања
М 1.1.4 Успостављање мера за унапређење управљања, одржавања и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишестамбеним зградама) на нивоу ЈЛС
М 1.1.5 Унапређење безбедности у урбаним подручјима (измештање пруге изван насеља, ...)
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа
М 1.2.1 Активна заштита културног наслеђа и препоруке за карактер и интензитет прихватљивих активности у планирању урбаног развоја
М 1.2.2 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам пре и после II светског рата, итд)
М 1.2.3 Очување културног диверзитета, очување културног и природног предела
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде
М 1.3.1 Валоризација и планска диверзификација туристичке понуде и капацитета заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту, и ублажавање негативних утицаја туризма
М 1.3.2 Брендирање и промоција места и туристичких производа и културног наслеђа
М 1.3.3 Промоција хране, старих заната, обичаја и фолклора (нематеријално културно наслеђе –

НКН)
М 1.3.4 Повезивање и промоција културних тачака на урбаном продучју, обједињена понуда и стварање заједничких тематских рута (тематски итинерери и комбинација садржаја)
М 1.3.5 Унапређење туристичке инфраструктуре
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.4.1 Санација и обнова постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавних намена и унапређење квалитета јавних простора
М 1.4.2 Уклањање нелегалних објеката у зонама под режимима заштите (санитарна заштита изворишта воде за пиће, плавна подручја, водно земљиште, заштићена културна и природна добра,...) и унапређење рада инспекцијске службе
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама
М 1.5.1 Развој услуга јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре, приградског јавног превоза (аутобуског и железничког) и комуналних делатности на руралном подручју
М 1.5.2 Пројекти идентификације и програми мониторинга екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима и добровољно удруживање сеоских произвођача
М 1.5.3 Стварање услова за снабдевање руралних средина основним намирницама и сл.
М 1.5.4 Обнова недовољно искоришћених објеката (у различитим облицима својине) у руралним подручјима и њихова пренамена

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште
М 2.1.1 Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије и применом норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу)
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије
М 2.2.1 Интеграција обновљивих извора енергије (електричне и топлотне)
М 2.2.2 Примена примера добре праксе за снабдевање енергентима, што би за последицу имало гашење индивидуалних котларница
СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Увођење паметне мреже, напредних системи за складиштење и дистрибуцију енергије, праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др.
М 2.3.2 Развој концепта произвођач – потрошач (соларни панели)
М 2.3.3 Повезивање на гасну мрежу свих потенцијалних корисника
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Установљавање нових или побољшаних система за праћење ризика, приправност, упозоравање и одговор на њих у случају природних катастрофа, као и у случају природних ризика

М 2.4.2 Унапређење мера заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)
М 2.4.3 Ефикаснија заштита од поплава спољним водама (реке и језера)
М 2.4.4 Новоизграђена или учвршћена и побољшана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским променама
М 2.4.6 Мере (технички системи) заштите од шумских пожара
М 2.4.7 Израда плана процене ризика, заштите и спасавања, као и плана за смањење ризика од катастрофа у ванредним ситуацијама
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавним водоводним системима
М 2.5.2 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.4 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и обраде канализационих муљева
М 2.5.5 Нови или побољшани системи за заштиту од плављења кишним водама, укључујући системе за коришћење кишнице
СЦ 2.6. Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Унапређење рада, рекултивације и мониторинга депонија отпада
М 2.6.2 Подстицање и увођење сепарације отпада
М 2.6.3 Увођење адекватног управљања опасним отпадом из домаћинства
М 2.6.4 Увођење адекватног управљања грађевинским отпадом
М 2.6.5 Развој и примена мера за коришћење енергије и материја из отпада
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења
М 2.7.1 Системска заштита зелене инфраструктуре (биље) и плаве инфраструктуре (вода)
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже обухваћена мерама заштите и обнове
М 2.7.3 Обновљено земљиште за зелене површине, стамбену подршку, економске или друге сврхе
М 2.7.4 Унапређење и проширење подручја обухваћених постављањем система за праћење квалитета ваздуха
М 2.7.5 Јасно дефинисање подручја обухваћених заштитом од великих хемијских удеса и ограничавање последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу Севесо постројења/комплекса
М 2.7.6 Забрана изградње МХЕ (Град Пирот је већ заштитио своје водотокове)
М 2.7.7 Санација клизишта и заштита од утицаја вода (одводњавање земљишта – начин, управљање)
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Увођење нових или обнављање и модернизовање линија шинских система
М 2.8.2 Увођење еколошки прихватљивих возила за колективни јавни превоз
М 2.8.3 Измештање шинског (железничког) саобраћаја из насељених подручја

М 2.8.4 Обезбеђивање инфраструктуре намењене бициклическом саобраћају
М 2.8.5 Увођење инфраструктуре за алтернативна горива
М 2.8.6 Установљавање новог или модернизованог дигитализованог система градског превоза
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију
М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и ИТИ са развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ Коридору X и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Нове и модернизоване интермодалне везе

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачању иновационих капацитета и примени напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама које учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Увећање броја и подршка предузећима која сарађују са научноистраживачким организацијама
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања за иновације
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе
М 3.2.1 Континуирано унапређење дигиталних знања и вештина грађана, подизање капацитета запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Континуирано унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулисање пословног удруживања и креирања ланаца вредности
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.2 Учешће МСП и институционалних учесника у компететивним позивима

М 3.4.3 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
М 3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и подстицање инвестиција у решења циркуларне економије као генераторе раста (нови капацитет за рециклирање отпада, улагања у постројења за сепаратно прикупљање отпада, отпад прерађен за поновну употребу)
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генераторе раста, ефикасније употребе материјалних ресурса и енергетске ефикасности
СЦ 3.8 Повезивање привреде и образовања
3.8.1 Повезивање образовних институција са привредним сектором
3.8.2 Дефинисање програма и мотивационих мера које би биле довољно подстицајне да задрже постојеће и будуће кадрове на простору Урбаног подручја (субвенције при решавању стамбених питања, стално усавршавање, добри услови за одрастање деце и њихово школовање, стипендирање и др.)

Ц 4. Унапређење друштвеног благостања
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва
М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга запошљавања и подстицања социјалног предузетништва
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.2.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници
М 4.2.2 Развој нових или модернизовање постојећих објеката за привремени прихват и интервентно збрињавање (бескућници, деца у просјачењу, жртве насиља, мигранти и др.)
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
М 4.3.2 Успостављање услуге „Становање уз подршку“ на нивоу Урбаног подручја
М 4.3.3 Подршка запошљавању осетљивих категорија кроз различите програме обука, едукација, заштитних радионица
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци предшколског, основног и средњошколског образовања, оспособљавања и целоживотног образовања (континуално образовање)

М 4.4.2 Развој високошколских установа
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите
СЦ 4.6 Подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.6.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе
М 4.7.1 Успостављање континуиране сарадње установа културе и размене културних садржаја на урбаном подручју
СЦ 4.8 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације
М 4.8.1 Унапређење квалитета живота кроз бављење спортом као елементом од суштинског значаја за развој личности и здравог начина живота
М 4.8.2 Изградња спортских терена у урбаним и руралним насељима
СЦ 4.9 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих
М 4.9.1 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.9.2 Развој модела „Клуб за младе“
М 4.9.3 Подстицање младих за волонтирање у различитим областима

Ц 5. Унапређење управљања урбаним/територијалним развојем
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.
М 5.1.1 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација
М 5.1.2 Подизање капацитета за управљање развојем
М 5.1.3 Повећање видљивости значаја „Управљања на нивоу Урбаног подручја“
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера - привреда, наука и образовање, јавни и цивилни сектор
М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
СЦ 5.3 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.3.1 Подизање свести грађана и стејкхолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активно учешће
М 5.3.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнотеживању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
М 5.3.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејкхолдера у процесима доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти ²⁸ и стандардима отворене управе

²⁸ Службени гласник РС - Међународни уговори, број 8/2018-1

СЦ 5.4 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.4.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије урбаног подручја
М 5.4.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. - територијално интегрисаног инвестирања (<i>ITI – Integrated Territorial Investment</i>), одрживог урбаног развоја (<i>SUD – Sustainable Urban Development</i>), локалног развоја којим управља ЈЛС (<i>CLLD – Community Led Local Development</i>)
М 5.4.3 Институционализација-комплементарно и заједничко аплицирање на нивоу урбаног подручја
М 5.4.4 Примена интегрисаног прекограничног управљања
СЦ 5.5 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја
М 5.5.1 Развој регионалног информационаих система (ГИС) за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије урбаног подручја)
М 5.5.2 Успостављање регистара (регистри/евиденција јавне својине и јавних добара, браунфилд локација, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водопривредне инфраструктуре, управљања ризицима и др.) и њихово редовно ажурирање

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима²⁹. Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др³⁰. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

²⁹ Занимљиво је да велики градови имају тенденцију да прикупљају прилике и изазове који су блискији међусобно него са окружењем. То се огледа у сличностима између међународно пропагираних урбаних политика и ширења најбољих пракси кроз академске и политичке мреже. За разлику од тога, низ природних, географских, социо-културних и економских околности, уз функционалне односе и локалне административне компетенције, осликавају урбана подручја с ниским степеном урбанизације као калеидоскоп карактеристичних места и ситуација

³⁰ Иако су ово неопходни стубови подршке, овај оперативни оквир не пружа доследне визије способне да се суоче са савременим изазовима и супротставе преовлађујућим трендовима неразвијености који су утицали на Европу током последњих деценија. Штавише, секторска расподела средстава обично се одвија кроз успостављене механизме субвенција, које могу подстаћи реципрочну динамику за изборну подршку актуелних локалних елита.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалогским просторима локалних заједница, и то знање, укоренењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију и различитих актера.

Са ослонцем на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

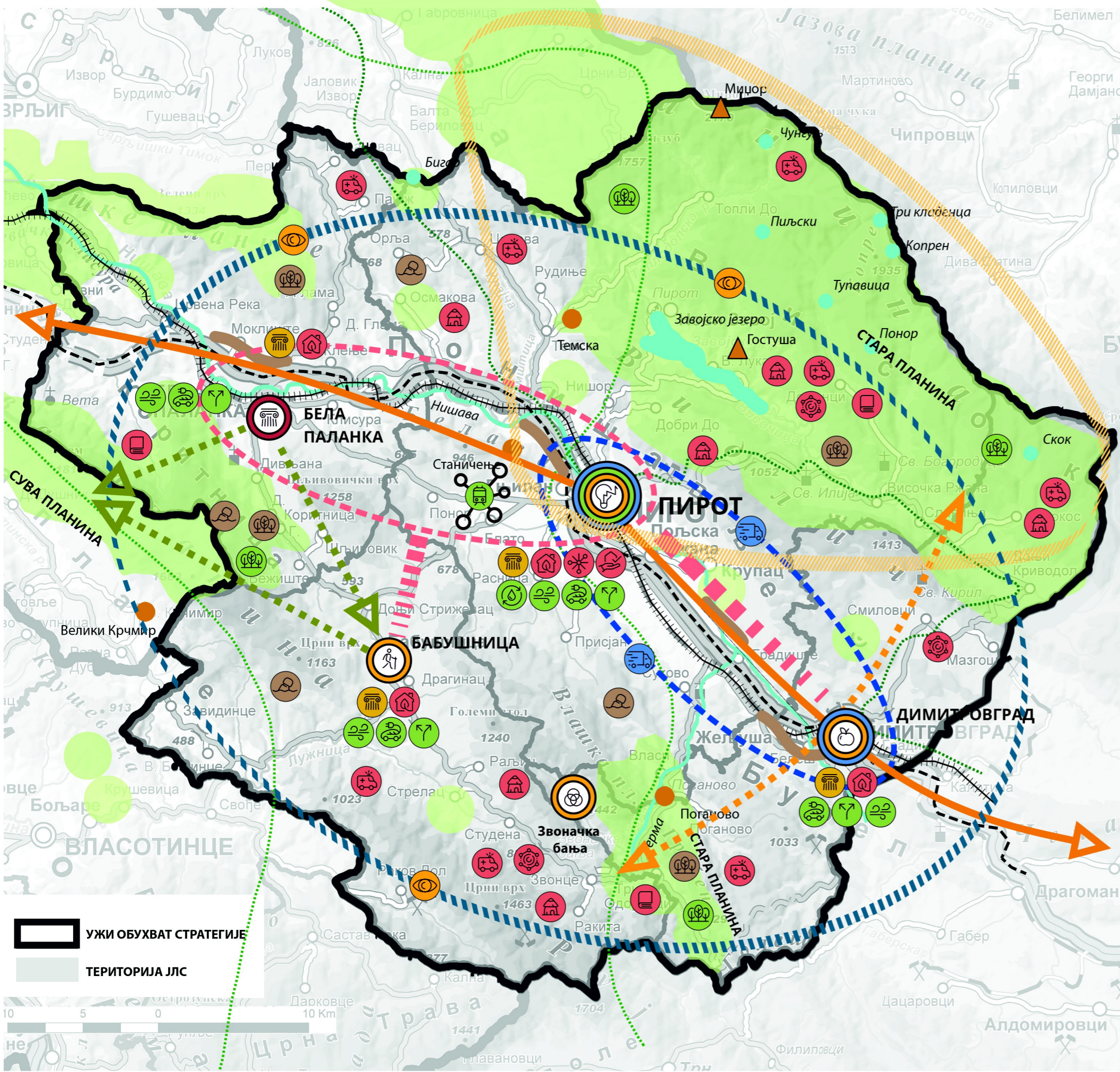
- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима),

до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ПИРОТА И ОПШТИНА БАБУШНИЦА, ДИМИТРОВГРАД И БЕЛА ПАЛАНКА

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

ГЕНЕРАТОРИ РАЗВОЈА

ПИРОТ - развојни центар нискоугљеничне и циркуларне економије; центар паметне специјализације: храна за будућност, гастрономија, паковање, креативна индустрија; центар одрживог туризма Старе планине; центар социјалних услуга и културе

ДИМИТРОВГРАД - центар паметне специјализације: храна за будућност, прекограничне сарадње, културе сећања и старих заната

БЕЛА ПАЛАНКА - центар социјалних услуга и културног туризма (Ремезијана)

БАБУШНИЦА - центар одрживог и спортског туризма

ЗВОНАЧКА БАЊА - центар здравствене рехабилитације

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА

Зона паметне специјализације - логистички центар Пирот - Димитровград

Тематска рута: Виа милитарис / ревитализација и заштита ризиког наслеђа: Ремезијана (Бела Паланка), TURRES-а (Пирот) и веза ка Нишу и Софији

Зона јединствене туристичке понуде: 'брендирање локалних производа: 'Купи наше'; културни и верски туризам и вернакуларна архитектура; спортски и рекреативни туризам и смештајни капацитети

Зона одрживе туристичке понуде: Старе планине веза са Књажевцем

Зона одрживе туристичке понуде: Сува планина - Бела Паланка - Бабушница - веза са Гаџиним Ханом и Нишком Бањом

Зона одрживе туристичке понуде: Стара планина - Гребен планина

Зона интеграције социјалних услуга: Пирот - Бела Паланка

ЗОНЕ ЗАШТИТЕ И РАЗВОЈА

зелена инфраструктура: зоне и појединачне локације

плава инфраструктура

регулација реке Нишаве

подручја угрожена сечом шума

подручја угрожена дивљим депонијама (рурална подручја)

РАЗВОЈНЕ РУТЕ И ЧВОРИШТА

државни пут IА реда

магистрална / регионална железница

пешачки коридори E4 и E7

бициклистичка рута EURO VELO 13

РАЗВОЈНЕ МРЕЖЕ

Знаменита места и НКД од великог / изузетног значаја

Мрежа "Четири музеја" реконстр. куће Бела мачка и музеј филмарства Пирот, војни музеј шанац - Бабушница, музеј Димитровград, музеј Б.Паланка

Интеграција железничког и друмског саобраћаја и бициклистичких стаза

Мрежа "Четири шуме": пошумљавање и озелењавање урбаног подручја и интегрално управљање и заштита од пожара

Измештање железнице из урбаних центара и обнова земљишта браунфилд локација

Успостављање интегрисаног регионалног система отпадних вода

Инфраструктура за електрична возила у јавном градском и међуградском превозу

Гасификација (Пирот, Бела Паланка, Димитровград)

Етно музеји / креативни центри за очување и афирмацију старих заната у селима урбаног подручја

Мрежа комплементарних мултифункционалних центара у руралним подручјима

Здравље за све - системомобилне здравствене заштите мобилне апотеке / хитна медицинска помоћ / помоћ у кући

Интегрисан систем услуга за стара лица

Мрежа школа за боравак деце у природи (Реконстр. школа на Старој планини / рекреативну наставу

Регионални центар за децу оболелу од аутизма

Становање уз подршку за здравствене и просветне раднике

Мултимодални чвор: аутопут - железница - логистички центар

УЖИ ОБУХВАТ СТРАТЕГИЈЕ

ТЕРИТОРИЈА ЈЛС

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. "Планинска корпа" (корпа са прехранбеним производима урбаног подручја)
2. Промоција и афирмација "Via Militaris"
3. Ревитализација Звоначке Бање
4. Афирмација (брендирање) природног и етно наслеђа (вернакуларна архитектура)
5. Мрежа "Четири музеја" (обнова и афирмација)

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Гасификација (Пирот, Бела Паланка, Димитровград)
2. Измештање железнице из урбаних центара, обнова земљишта браунфилд локација
3. Интеграција различитих видова путног саобраћаја и увођење јединствене превозне карте
4. Успостављање интегрисаног регионалног система отпадних вода
5. Формирање Регионалног развојног центра за нискоугљеничну и циркуларну економију
6. Пошумљавање и озелењавање урбаног подручја и интегрално управљање и заштита од пожара - "Четири шуме"

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Успостављање е-платформе "Купи наше" – регионална промоција локалних произвођача
2. Формирање Креативног центра за очување и афирмацију старих заната
3. Умрежавање и усклађивање образовних профила са тржиштем радне снаге

8.3.4 Друштвено благостање

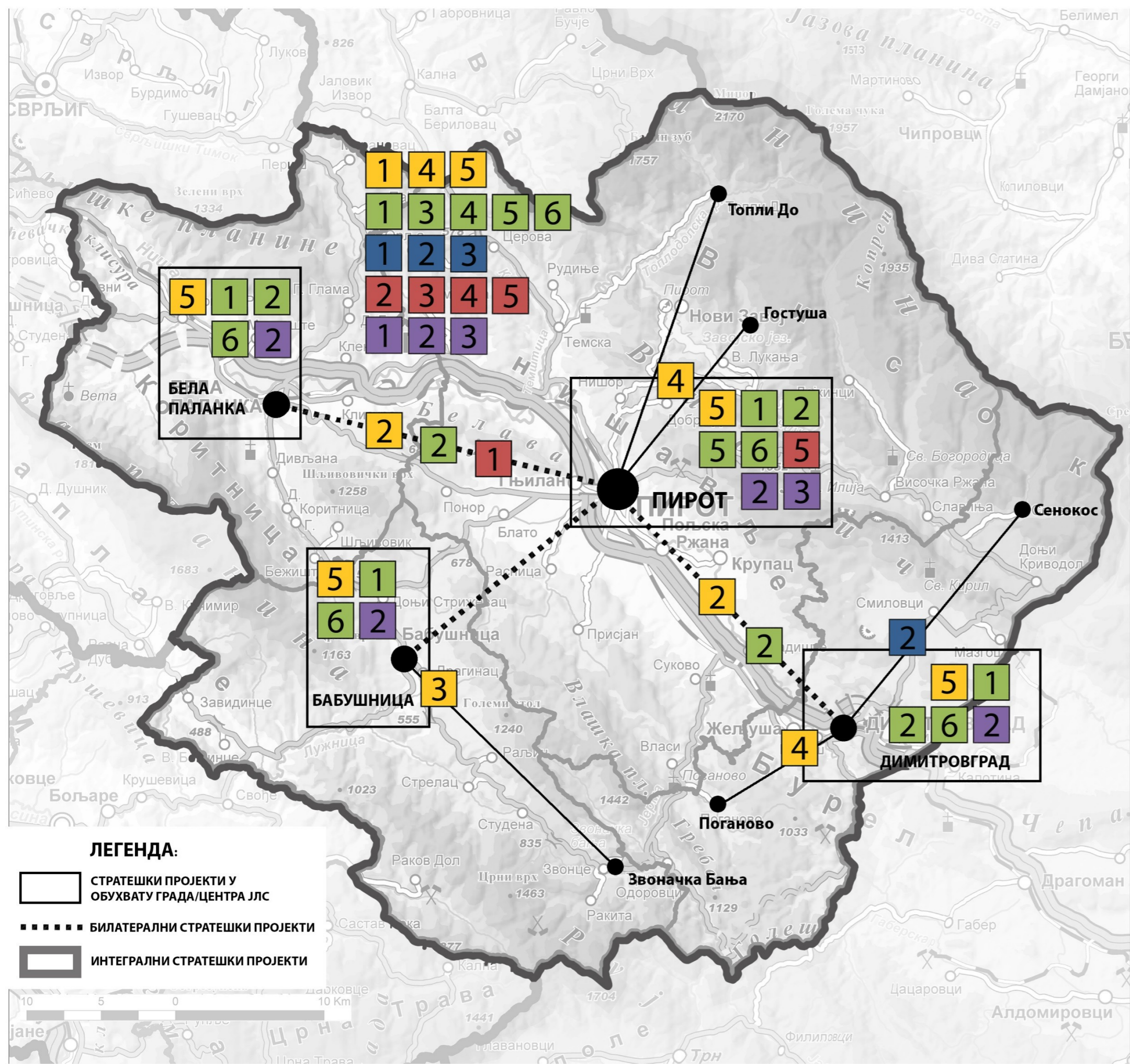
1. Успостављање службе хитне медицинске помоћи на целом урбаном подручју
2. Формирање мреже комплементарних мултифункционалних центара у руралним подручјима
3. Успостављање система мобилне здравствене заштите - "Здравље за све"
4. Успостављање интегрисаног система услуга за стара лица
5. Формирање регионалног центра за особе са аутизмом

8.3.5 Управљање урбаним/територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
2. Развој практичних алата за управљање, мониторинг, евалуацију и имплементацију стратегије
3. Формирање Лабораторије за територијални развој (регионални савет)

8.4 СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

- 1 "Планинска корпа" (корпа са прехранбеним производима урбаног подручја)
- 2 Промоција и афирмација "Via Militaris"
- 3 Ревитализација Звоначке Бање
- 4 Афирмација (брендирање) природног и етно наслеђа (вернакуларна архитектура)
- 5 Мрежа "Четири музеја" (обнова и афирмација)

ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА И УРБАНА МОБИЛНОСТ

- 1 Гасификација (Пирот, Бела Паланка, Димитровград)
- 2 Измештање железнице из урбаних центара, обнова земљишта браунфилд локација
- 3 Интеграција различитих видова путног саобраћаја и увођење јединствене превозне карте
- 4 Успостављање интегрисаног регионалног система отпадних вода
- 5 Формирање Регионалног развојног центра за нискоугљеничну и циркуларну економију
- 6 Пошумљавање и озелењавање урбаног подручја и интегрално управљање и заштита од пожара - "Четири шуме"

ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

- 1 Успостављање е-платформе "Купи наше" – регионална промоција локалних произвођача
- 2 Формирање Креативног центра за очување и афирмацију старих заната
- 3 Умрежавање и усклађивање образовних профила са тржиштем радне снаге

ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

- 1 Успостављање службе хитне медицинске помоћи на целом урбаном подручју
- 2 Формирање мреже комплементарних мултифункционалних центара у руралним подручјима
- 3 Успостављање система мобилне здравствене заштите - "Здравље за све"
- 4 Успостављање интегрисаног система услуга за стара лица
- 5 Формирање регионалног центра за особе са аутизмом

УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

- 1 Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
- 2 Развој практичних алата за управљање, мониторинг, евалуацију и имплементацију стратегије
- 3 Формирање Лабораторије за територијални развој (регионални савет)

ЛЕГЕНДА:

- СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ У ОБУХВАТУ ГРАДА/ЦЕНТРА ЈЛС
- БИЛАТЕРАЛНИ СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ
- ИНТЕГРАЛНИ СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија³¹; Министарство привреде³²; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде³³; Министарство заштите животне средине³⁴; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре³⁵; Министарство рударства и енергетике³⁶; Министарство унутрашње и спољне трговине³⁷; Министарство правде³⁸; Министарство државне управе и локалне самоуправе³⁹; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог⁴⁰; Министарство за европске интеграције⁴¹; Министарство просвете⁴²; Министарство здравља⁴³; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁴⁴; Министарство за бригу о породици и демографију⁴⁵; Министарство спорта⁴⁶;

³¹ <https://www.mfin.gov.rs/>

³² <https://privreda.gov.rs/>

³³ <http://www.minpolj.gov.rs/>

³⁴ <https://www.ekologija.gov.rs/>

³⁵ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

³⁶ <https://www.mre.gov.rs/>

³⁷ <https://must.gov.rs/>

³⁸ <https://www.mpravde.gov.rs/>

³⁹ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

⁴⁰ <https://www.minljpdd.gov.rs/>

⁴¹ <https://www.mei.gov.rs/>

⁴² <https://prosveta.gov.rs/>

⁴³ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

⁴⁴ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

⁴⁵ <https://minbpd.gov.rs/>

⁴⁶ <https://www.mos.gov.rs/>

Министарство културе⁴⁷; Министарство за бригу о селу⁴⁸; Министарство науке, технолошког развоја и иновација⁴⁹; Министарство туризма и омладине⁵⁰; Министарство информисања и телекомуникација⁵¹; Министарство за јавна улагања⁵²; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина⁵³; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором⁵⁴; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој⁵⁵), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије⁵⁶; Агенција за управљање лукама⁵⁷) и фондова (Фонд за развој Републике Србије⁵⁸; Фонд за иновациону делатност⁵⁹; Фонд за науку Републике Србије⁶⁰;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.⁶¹; UniCredit banka⁶²; Banca Intesa⁶³; NLB Komercijalna banka⁶⁴; Банка Поштанска штедионица⁶⁵; ProCredit banka⁶⁶) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

⁴⁷ <https://www.kultura.gov.rs/>

⁴⁸ <https://www.mbs.gov.rs/>

⁴⁹ <https://nitro.gov.rs/>

⁵⁰ <https://www.mto.gov.rs/>

⁵¹ <https://mit.gov.rs/>

⁵² <https://www.obnova.gov.rs/>

⁵³ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

⁵⁴ <https://www.mbpdiijaspora.gov.rs/>

⁵⁵ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

⁵⁶ <https://ras.gov.rs/>

⁵⁷ <https://www.aul.gov.rs/>

⁵⁸ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

⁵⁹ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

⁶⁰ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁶¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁶² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁶³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁶⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

⁶⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁶⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ⁶⁷ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027⁶⁸, Инвестициони оквир за Западни Балкан⁶⁹ (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III⁷⁰, Вишекорисничка ИПА⁷¹;
- Програми ЕУ⁷² (Дигитална Европа⁷³, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ⁷⁴ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан⁷⁵;
- Међународни финансијски инструменти-банке⁷⁶ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB⁷⁷, Немачка развојна банка - KfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији⁷⁸, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ⁷⁹, Француска развојна агенција⁸⁰, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

⁶⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

⁶⁸ https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

⁶⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁷² <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

⁷³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

⁷⁵ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

⁷⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁷ <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁷⁸ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

⁷⁹ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

⁸⁰ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 2: *Извори финансирања (сјање јул 2023. године)*

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ		
	<p>Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике Србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије</p>		
ИЗВОРИ	БАНКЕ		
	<p>Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka</p>		
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ		
	ИПА–Инструмент претприступну помоћ	за Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
ИЗВОРИ	ИПА 2021-2027	Дигитална Европа	Нова кохезиона политика
	ИПА 2014-2020	ХОРИЗОНТ Европа	2021-2027
	ИПА 2007-2013)	Програм за конкурентност	MADAD
	Програми европске	МСП – COSME	Фонд солидарности ЕУ
	територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027	Програм за запошљавање и социјалне иновације	Регионални стамбени програм Зелена агенда за Западни Балкан
	Инвестициони оквир за Западни Балкан	ЕРАЗМУС	
	ИПАРД III	Креативна Европа	
	Вишекорисничка ИПА	Европа за грађане и грађанке	
		Европски здравствени програм III	
		ФИСКАЛИС 2020	
		ЦАРИНА 2020	
		Механизам цивилне заштите ЕУ	
		Инструмент за повезивање Европе	
		Права, једнакост и грађанство	
		Европски инструмент за демократију и људска права	
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ			
<p>Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИВ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW</p>			
БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ			
<p>Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска</p>			

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности нејокејности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефективност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 3: Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско ширење урбаних насеља и деградација руралних подручја	МГСИ МДУЛСУ Министарство за јавна улагања	Европска инвестициона банка UN SDGs

<p>Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне</p>	<p>Министарство културе МГСИ ЈПП</p>	<p>Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО</p>
<p>Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема</p>	<p>РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања</p>	<p>ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS</p>
<p>Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама</p>	<p>Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања</p>	<p>ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња</p>
<p>Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља</p>	<p>Министарство културе Министарство туризма</p>	<p>World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО</p>

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус програма. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- **Ефикасност и делотворност стратегија:** праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- **Транспарентност и одговорност:** праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- **Видљивост и капацитет:** показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- **релевантни** - блиско повезани с циљевима стратегија;
- **прихваћени** - од стране запослених и релевантних актера;
- **веродостојни** - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- **лаки** - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- **необориви** – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус (табела 4). Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изабере одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРПС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (РЦО) и резултата (РЦР) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН (ЦОР).

Табела 4: Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену најрејка сировођења територијалних сбрајеија

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
С.Ц.1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 COUPPC
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 COUPPC
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	ЦОР 11 СРКРС COUPPC
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРПС ППРС
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	COUPPC
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 COUPPC СПРРС
Тематски циљ 2			
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 CHUPPC
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије	- Укупно произведена обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна енергија)	MWh	RCR 31 CHUPPC

СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	- Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 СНУРРС
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП СНУРРС
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинстава	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинстава	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 СНУРРС
	- Рециклирани отпад	t	
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
	- Годишњи број корисника новог или модерновог јавног превоза	Број људи	
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника нових или модернованих трамвајских линија и линија (подземне) железнице	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС
	- Годишњи број корисника инфраструктуре намењене		

	вожњи бициклом		
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРРС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне; регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	T	
Тематски циљ 3			
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРРС СРВИРС СИПРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРРС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају на тржишту 2 године након отварања	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25 СПРМСППК СИПРС
	- МСП-ови који користе услуге инкубатора након стварања инкубатора	Број предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број	

		предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРРС СНТРРС СРВИРС СИПРС
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРРС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРРС СИПРС
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105 RCO 59 СНУРРС СИПРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС
	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите - Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУС33

	маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају		
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинстава	RCR 67 СОУРРС СДРУСЗЗ
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС
СЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих	- Годишњи број корисника нових или модернизованих иницијатива и активности младих	Број корисника	СМРС
Тематски циљ 5			
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије - Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних,	Да/не Број уговорених пројеката	RCO 75 RCO 76 СОУРРС

	хибридних		
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС СОУРПС СНТРС
СЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74
СЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР СОУРПС
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
СЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 СОУРПС
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број стратегија	
СЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРПС СРИДИБ

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund – Article 8(1)(1)	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт	СМРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСППК
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”	СНТРС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године.	СНУРС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СРИДИБ
Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029.	СРКРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године	СРОВРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград (ЈЛС) буду под притиском (а имајући у виду постојеће капацитете), чак и више, и то тамо где је потребна координација и успостављање процедура за међуопштинску сарадњу између више ЈЛС. У овој фази ЈЛС немају одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављале све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала ЈЛС у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројекта и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања "сазрели", кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) ЈЛС, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући студије/анкете потребне за подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују оквиром политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом ЈЛС. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и ЕУ. Процене социоекономског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција, укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд).

У том циљу, Град Пирот има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- a) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- b) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- c) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.⁸¹

Након затварања пројекта, Град Пирот би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројеката, локална самоуправа треба да размотри спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да ЈЛС користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројеката. Јединица за координацију пројеката би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројеката. Јединица за координацију пројеката ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

⁸¹ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Подржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

12 ИЗВОРИ

- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/akcioni_planovi/ap_pg_22.pdf
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт. <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15).

<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>
- Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>
- Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>
- Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године. <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>
- Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>
- Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Сл. гласник РС“, број 85/2014). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>
- Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>
- Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>
- Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог. <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>

- Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030.године („Сл. гласник РС“, број 107/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>
- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>
- Copernicus Land Monitoring Service, 2022
- ЈП Дирекција за путеве: подаци о путној мрежи
- Локалне интегралне и секторске стратегије и планови
- Просторни план Републике Србије („Службени гласник РС“, број 88/2010).
- Просторни план Републике Србије 2021-20235 (Нацрт)
- Регионални просторни план за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа („Службени гласник РС“, број 01/2013).
- Републички геодетски завод: графички искази
- Републички завод за статистику: основни статистички подаци
- Стаменковић С. (2005): Географска енциклопедија насеља Србије, Географски факултет Београд

13 АНЕКСИ

АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

СКУПШТИНА ГРАДА ПИРОТА

На основу 10. и 38. став 3. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), члана 13. став 1, члана 32. став 1. тачка 6. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), члана 25. став 1. тачка 4 Статута Града Пирота ("Службени лист Града Ниша", број 20/2019), Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019) и Меморандума о разумевању, закљученог између града Пирота и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге (II 031-71/22 од 20.05.2022 године) којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка,

Скупштина Града Пирота на седници одржаној 30.06.2022. године, доноси

ОДЛУКУ

О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ПИРОТА И ОПШТИНА БАБУШНИЦА, ДИМИТРОВГРАД И БЕЛА ПАЛАНКА

Члан 1.

Град Пирот приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка.

Члан 2.

Циљ израде Стратегије је допринос одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбаноруралних веза.

Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 3.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци одрживог урбаног развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка, кроз сагледавање европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика и програма и пројекта који се реализују на територији урбаних подручја.

Члан 4.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и

СКУПШТИНА ГРАДА ПИРОТА

координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 5.

У циљу израде Стратегије образоваће се Савет за развој урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка (у даљем тексту: Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Прва седница Савета одржаће се најкасније у року од 30 дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 6.

Савет чине Градоначелник Града Пирота, председници општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка, које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представник Регионалне развојне агенције „Југ“, док су заменици чланова Савета заменик Градоначелника града Пирота, односно заменици председника општина, и предложени представник Регионалне развојне агенције „Југ“.

Радам Савета руководи председник Савета, који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на својој првој седници.

Задатак Савета је да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт Стратегије, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Члан 7.

Радна група има задатак да изради радни текст Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Координатора и чланове Радне групе именује Градоначелник града Пирота.

Члан 8.

Регионална развојна агенција „Југ“ пружа стручну подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, која подразумева обезбеђење простора за рад у сарадњи са градским управама и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 9.

Током израде Стратегије могу се организовати тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, у чији рад могу бити укључени сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 10.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 11.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус.

СКУПШТИНА ГРАДА ПИРОТА

За реализацију ове Одлуке задужена је Канцеларија за локални економски развој града Пирота и организационе јединице општинских управа Бабушница, Димитровград и Бела Паланка, надлежне за послове урбанизма.

Члан 12.

О овој одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 13.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Ниша".

І бр.06/48-6/22
30.06.2022. год.
П и р о т

ПРЕДСЕДНИЦА
СКУПШТИНЕ ГРАДА
Милена Димитријевић

Милена Димитријевић

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Сл. гласник РС", бр. 30/2018), чланом 13. став 6. и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Сл. гласник РС", бр. 129/2007, 83/2014 – др. закон, 101/2016 – др. закон, 47/2018 и 111/2021 – др. закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл. гласник РС", бр. 51/2009, 30/2010 и 85/2015 – др. закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Сл. гласник РС", бр. 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Сл. гласник РС", бр. 47/2019), чланом 40. став 1. тачка 6) Статута општине Димитровград („Сл. лист општине Димитровград“, бр. 6/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Пирота и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград, Скупштина општине Димитровград, на седници од 29.06.2022. године, донела је

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ПИРОТА И ОПШТИНА БАБУШНИЦА, БЕЛА ПАЛАНКА И ДИМИТРОВГРАД

Члан 1.

Општина Димитровград приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24. јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Пирота и председници општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције Југ, док су заменици чланова Савета, заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција Југ пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу Општине Димитровград"

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

У оквиру Јавног позива за подношење предлога пројекта за израду територијалних стартегија, број позива: CFP EUPROPLUS 01-2021, који је расписала Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге у оквиру програма ЕУ Про Плус 13.10.2021. године, Граду Пироту (као носиоцу пројекта) и партнерским општинама (Бабушница, Бела Паланска и Димитровград) одобрена је техничка подршка Граду Пироту за израду Стратегије развоја урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланска и Димитровград.

У складу са потписаним Меморандумом о разумевању и сарадњи између UNOPS-а и Града Пирота о пружању техничке подршке кроз израду Стратегије развоја урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланска и Димитровград, Општина Димитровград у сарадњи са ЕУ ПРО Плус Програмом иницира израду, као и коначно усвајање Стартегије, подржи процес израде Стратегије у свим његовим фазама и формира интердисциплинарну радну групу за израду Стартегије. У сарадњи са партнерским локалним самоуправама Општина Димитровград се обавезује да успостави управљачки механизам за територију обухваћену Стратегијом и да ради на успостављању укупног институционалног оквира за подршку имплементације Стратегије. Техничка подршка УНОПС-а се састоји од пружања подршке раду интердисциплинарне радне групе кроз фасилитацију и организацију догађаја, обука, радионица за израду Стартегије, затим пружању техничке подршке у припреми нацрта Стратегије, као и пратећих материјала и подршка у припреми коначне верзије

документа и пружању техничке подршке за успостављање управљачког механизма за територију обухваћену Стратегијом, као и пружање подршке имплементацији Стратегије.

Стратегија доприноси напретку у области интегралног одрживог приступа планирању развоја и подизању капацитета за спровођење територијалних иницијатива као и уравнотеженом друштвено економском развоју, подржавањем економског раста, унапређењем социјалне инфраструктуре и друштвене кохезије, уз усмереност на добро управљање. Стратегијом се тежи да се постигне територијална кохезија кроз уравнотежен економски регионални развој и унапређење људског капитала.

За реализацију Стратегије нису потребна додатна финансијска средства из буџета Општине Димитровград.

Број: 06-106/2022-17/18-21
У Димитровграду, 29.06.2022. године.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ДИМИТРОВГРАД

ПРЕДСЕДНИК

Зоран Ђуров

У складу са чланом 12. Закона о планском систему („Службени гласник РС”, бр. 30/2018), чланом 13. став 6, чланом 21. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник РС”, бр. 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018 и 111/2021-др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије („Службени гласник РС”, бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју („Службени гласник РС”, бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката („Службени гласник РС”, бр. 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник РС", бр.47/2019), чланом 40. Статута општине Бела Паланка („Службени лист Града Ниша“,бр.14/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Пирота, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022.године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград,

Скупштина Општине Бела Паланка на седници од 27-06. 2022. године, доноси

ОДЛУКУ
О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА
ПИРОТА И ОПШТИНА БЕЛА ПАЛАНКА, БАБУШНИЦА И ДИМИТРОВГРАД

Члан 1.

Општина Бела Паланка приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24.јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Пирота и председници општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници (*надлежне*) регионалне развојне агенције ЈУГ, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција ЈУГ пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 12 (дванаест) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу Града Ниша “.

Број: 011-47/2022-1
Датум: 28.06.2022 године

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ БЕЛА ПАЛАНКА

ПРЕДСЕДНИК
АЛЕКСАНДАР ПЕЈЧИЋ

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 40. став 1. тачка 4 Статута општине Бабушница („Скупштински преглед општине Бабушница“, број 4/2019 и 7/2019-исправка) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Пирота, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, број 031-71/22 дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград, Скупштина Општине Бабушница на седници одржаној 10.06.2022. године донела је:

ОДЛУКУ

О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ПИРОТА И ОПШТИНА БАБУШНИЦА, БЕЛА ПАЛАНКА И ДИМИТРОВГРАД

Члан 1.

Општина Бабушница приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Пирота и председници општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције „Југ“, док су заменици чланова Савета заменик градоначелника односно заменици председника општина или друга лица по овлашћењу.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник Пирота.

Члан 9.

Регионална развојна агенција „Југ“ пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском и општинским управама, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градске управе и општинских управа надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Скупштинском прегледу Општине Бабушница“.

Број:350-38/2022-2
У Бабушници, 10.06.2022. године
СКУПШТИНА ОПШТИНА БАБУШНИЦА

ПРЕДСЕДНИК,
Далибор Јоцић, с.р.

АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА

Ц 1. ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	
1.	Пренамена Млекарске школе у Академију хране
2.	Обнова Строшене чесме у старом градском језгру Димитровграда
3.	Обнова Завичајног музеја у Белој Паланци
4.	Обнова и ревитализација цркве Светог Архангела у селу Бољев Дол (Димитроград)
5.	Ревитализација просторно културно историјских целина (ПКИЦ), село Гостуша
6.	Валоризација археолошких налазишта на територији урбаног подручја
7.	Креирање туристичког коридора Via militaris, повезивање и промоција најзначајнијих туристичких потенцијала
8.	Ревитализација и заштита римског наслеђа на Via Militaris - Ремизијана (Бела Паланка), пут Via Militaris, остаци TURRES-а (Пирот),
9.	Очување старих заната, посебно ковачког
10.	Развој и унапређење музеја Занатлијско сокаче (Бела Паланка)
11.	Музеј ћилимарства у Пироту
12.	Етно музеј у селу Поганво у Димитровграду
13.	Обједињавање туристичке понуде (скијање, фолклор, ћилимарство, вурда, сушеница, баница, јагње у Крупцу, планинарење, бициклизам, трчање, Српски Колорадо - Славинско грло)
14.	Пројекти туристичке сигнализације
15.	Бисери округа – заједничка понуда (израда сајта, брошура, промо филма)
16.	Визиторски центар у Трнски Одоровци у СРП Јерма
17.	Креативни центар старих заната у селу Сенокос на Старој планини (општина Димитровград)
18.	Реафирмација Звоначке бање
19.	Меморијални комплекс „Паметник“ у Димитровграду
20.	Израда пројекта културе сећања (Златан Дудов у Димитровграду)
21.	Израда мапе традиционалне хране за урбано подручје
22.	Дисперзивно и децентрализовано одржавање манифестација
23.	Израда календара манифестација и брошура о њима за цело Урбано подручје (културно, гастро, етно...)
Ц 2. ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	
24.	Јавна партнерства ЈП, ЛС, ОЦД у циљу унапређења енергетске ефикасности
25.	Израда планова и пројеката за коришћење енергије из зелених обновљивих извора
26.	Формирање Регионалног развојног центра за нискоугљеничну и циркуларну економију Пирот
27.	Пројекат обнављања шума
28.	Промоција принципа циркуларне економије-јавни и приватни сектор, стварање савеза за циркуларну економију

29.	Техничка подршка мониторинга и испитивања квалитета ваздуха и вода
30.	Паметна решења у насељима - паметне канте и паркинзи
31.	Мерење и контрола загађења ваздуха
32.	Израда пројеката процене ризика са плановима мера заштите и спасавања у ванредним ситуацијама на нивоу ЈЛС
33.	Израда пројекта регулације водотокова
34.	Израда пројеката за регулацију реке Нишаве (на деловима где није извршена регулација
35.	Израда пројеката и планова за пречишћавање отпадних вода
36.	Уклањање дивљих депонија
37.	Изградња рециклажних острва
38.	Израда планова урбане мобилности
39.	Пројекат мирујућег саобраћаја (паркинга) око опште болнице Пирот
40.	Изградња пешачких бицикличких стаза у градовима и између насеља где је могуће
41.	Увођење електричних возила у јавни градски и међуградски превоз, субвенције
42.	Интеграција железничког, друмског саобраћаја и бицикличких стаза, како би се остварио ефикасан превоз и мобилност грађана у региону
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
43.	Регионална иновациона шема за предузећа уз подршку РРА Југ
44.	Регионални развојни фонд за рурални развој
45.	Подршка младима у предузетништву
46.	Увођење принципа циркуларне економије у МСП, Бинис инкубатор- центар за циркуларну економију
47.	Субвенционисање запошљавања у МСП
48.	Обука МСП и подршка у припреми пројеката Хоризон ЕИТ мануфактуринг
49.	Обука/едукација за Унију произвођача, представљање производа, кроз ИТ центар по општинама
50.	Стварање нових програма за управљање ризицима у привреди
51.	Стварање регионалног бренд производа (качкаваљ, сушеница, ћилим, пита, вурда)
52.	Стварање регионалног програма „Купи наше“
53.	Подршка младима у запошљавању
54.	Дегустациони центар за традиционалне производе
55.	Сајам кроз промоцију производа од искључиво рециклираних материјала
56.	Увођење нових образовних профила у складу са привредом и континуирано подизање компетенција запослених
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
57.	Институционално повезивање образовних установа у земљи, региону и Европи
58.	Оснивање сигурне куће за целокупно урбано подручје
59.	Изградња дома за смештај старих лица
60.	Идентификација и помоћ старачким домаћинствима у руралним областима која су ван система социјалне заштите
61.	Мултифункционални центри у урбаном подручју
62.	Унапређење услуге „Помоћ у кући“, посебно у руралним срединама
63.	Регионални центар за децу оболелу од аутизма и са посебним потребама
64.	Реконструкција/адаптација школских објеката на Старој планини, за потребе рекреативне

	наставе
65.	Обезбеђење хитне медицинске помоћи на целокуоном Урбаном подручју
66.	Обезбеђивање приступачног становања за здравствене раднике и запослене у образовању
67.	Субвенционисање отварања мобилних апотека које би покривале потребе делова Урбаног подручја које немају ову врсту услуга – Здравље за све
68.	Прилагођавање приступачности посебно спортским објектима
69.	Промоција нематеријалног културног наслеђа
70.	Представљање културних места (Заветни крст, записи)
71.	Повезивање културних тачака на Урбаном подручју и стварање заједничких тематских рута (нпр. via militaris, верска архитектура, верски туризам и сл.)
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
72.	Успостављање јединственог управног места у свим ЈЛС
73.	Оснивање “Регионалних лабораторија”, које се састају на одређене теме и заснивају се на “регионалном знању” за решавање питања развоја
74.	Кампања за подизање свести грађана ради већег укључивања у процес управљања
75.	Стварање тимова за аплицирање на нивоу округа (пројектних тимова) који би пратили аплицирање за читаво подручје округа
76.	Јачање капацитета за управљање развојем-јавни, цивилни, приватни сектор, обуке и струдијска путовања
77.	Израда стратегије паметне специјализације територије
78.	Израда софтвера са презентацијом свих локација атрактивних за урбани развој
79.	Израда платформе за презентацију актуелних пројеката
80.	Развој регионалног информационог система за праћење и евалуацију ИТИ стратегије на нивоу урбаног подручја
81.	Израда CLLD стратегија и креирање механизма за реализацију
82.	Креирање инструмента за активирање знаменитих појединаца и научника

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Учесници у процесу израде Стратегије

Ђорђе Томовић, Небојша Иванов, Игор Тричковић, Перица Цолић, Бобан Толић, Ђорђе Танић, Марта Адамовић, Ивана Ђорђевић, Ана Тасић, Наташа Стефановић, Драгана Ђирић, Емилија Поповић, Ивана Максимовић, Ана Петровић, Ненад Јовановић, Јелена Величковић, Валентина Васиљевић, Живорад Ристић, Ивана Џунић Антић, Радмила Нешић, Сузана Ђорђевић, Наташа Бранковић, Предраг Видановић, Ивана Меденица, Оливера Виријевић Костић, Тугомир Цветковић, Марија Маринковић, Маја Ђорђевић, Марјан Ђирић, Ирена Лазаревић, Соња Ђирић, Тијана Тошић, Ана Филиповић Гогич, Маја Ђирић, Александар Видановић, Ивица Савић, Вања Видановић, Никола Спасић, Иван Меденица, Милан Живковић, Срђан Игић, Албена Милев, Марина Димитријевић, Бранислав Стаменов, Борис Котев, Биљана Ранђелов, Васка Ђокић, Гордана Ранчев, Тамара Милошев, Милан Борисов, Љубица Димитријевић, Дејан Видановић, Бојан Антић, Слободан Митић, Наташа Ђурић, Радица Јоцић, Јасмина Голубовић, Александра Младеновић, Драгана Јеврић, Видосав Вучковић, Марија Бошковић, Милан Станковић, Биљана Ставановић Игњатовић, Марија Ранђеловић, Марко Станисављевић, Кристина Алексић.

**АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И
ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА**

Август 2023.